

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 29. ČERVENCE 1936

ZA KČ 2.—

Jak si počínají francouzští komunisté G. WINTER

Převratná kniha JOSEF MACEK

Noviny v diktaturách GEORGES WEILL

Požár ve Španělsku

Zahraniční Němec se dívá na Berlín

Ženská práva v praksi dnes BEDŘICH PILC

Oposice v SdP. — I sloh prozrazuje

Montecuccoli nemá už pravdu — Nemůžeme se vymlouvat

Nemocenské pojištění — Demokracie a korupce

Naše jarní produkce 1936

Verše:

Otokar Fischer: **Rok. 2. vydání. Brož. Kč 15.—. Váz. Kč 25.—.**
 František Halas: **Vieilles Femmes. Kč 12.—.**
 — **Die alten Frauen. Kč 12.—.**
 Josef Hora: **Tiché poselství. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 30.—.** Zvláštní vydání číslovaná a autorem podepsaná: V kartonu Kč 40.—, Váz. v kůži Kč 80.—.
 — **Máchovské variace. Kč 15.—.**
 Stanislav K. Neumann: **Nové zpěvy. Brož. Kč 24.—. Váz. Kč 34.—.**
 — **Starí dělníci. Bibliofilie. Kč 70.—.**
 Ladislav Stehlík: **Kvetoucí trnka. Brož. Kč 15.—. Váz. Kč 25.—.**
 Vítězslav Nezval: **Žena v množném čísle. Brož. Kč 40.—. Váz. Kč 52.—.**

Prosa původní:

Karel Čapek: **Italské listy. 11. vydání. Brož. Kč 12.—. Váz. Kč 22.—.**
 — **Krakatit. 7. vydání. Brož. Kč 35.—. Váz. Kč 45.—.**
 — **Povětron. 12. vydání. Brož. Kč 22.—. Váz. Kč 32.—.**
 — **Válka s Mloky. 4. vyd. Brož. Kč 35.—. Váz. Kč 45.—.**
 Josef Jahoda: **Slečna Klavera. Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 26.—.**
 V. K. Jeřábek: **Počestná obec Valčice. Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 26.—.**
 Karel Poláček: **Muži v offsidu. 4. vydání. Brož. Kč 35.—. Váz. Kč 47.—.**
 Antonín Trýb: **Čisář chudých. 2. vydání. Brož. Kč 40.—. Váz. Kč 52.—.**
 Jan Welzl: **Třicet let na zlatém severu. 4. ilustrované vydání. Brož. Kč 36.—. Váz. Kč 46.—.**

Prosa přeložená:

Colette: **Klaudina odchází. Brož. Kč 26.—. Váz. Kč 38.—.**
 — **Citové zátiší. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 32.—.**
 Lion Feuchtwanger: **Válka židovská. 4. Vydání. Brož. Kč 52.—. Váz. Kč 64.—.**
 Anatole France: **Petrífek. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 30.—.**
 — **Život v květu. Brož. Kč 25.—. Váz. Kč 35.—.**
 W. Shakespeare: **Julius Caesar. Brož. Kč 10.—. Váz. Kč 16.—.**

Politika a kulturní historie:

Josef Cibulka: **Kostel sv. Jiří na hradě pražském. Soukromý tisk Státní grafické školy. Kč 48.—.**
 K. Č.: **Hovory s T. G. Masarykem. Ilustrované vydání v jednom svazku. Váz. v plátně Kč 60.—, v pergameni Kč 75.—.**
 Václav Černý: **Karel Čapek. Postavy a dílo sv. VI. Kč 4.—.**
 Otokar Fischer: **Šaldovo češství. Postavy a dílo sv. V. Kč 4.—.**
 Fr. Goetz: **Český román po válce. Postavy a dílo sv. XI. Kč 4.—.**
 John Gunther: **Evropa — jaká je. 2. vydání. Brož. Kč 55.—. Váz. Kč 70.—.**
 Konrad Heiden: **Adolf Hitler. 2. vydání. Brož. Kč 45.—. Váz. Kč 60.—.**
 R. H. Bruce Lockhart: **Cestou ke slávě. 2. vydání. Brož. Kč 45.—. Váz. Kč 60.—.**
 — **Ústup ze slávy. 4. vydání. Brož. Kč 45.—. Váz. Kč 60.—.**
 Jihočeská gotika musea v Českých Budějovicích. Kč 25.—.
 Frant. Kovárna: **K. M. Čapek-Chod. Postavy a dílo sv. VIII. Kč 4.—.**
 Ladislav Kratochvíl: **Wolker a Nezval. Postavy a dílo sv. XII. Kč 4.—.**
 Arne Novák: **Viktor Dyk. Postavy a dílo sv. IX. Kč 4.—.**
 P. N. Miljukov: **Masaryk a Beneš. Úvahy a přednášky klubu Přítomnost. Sv. 1. (2. vydání.) Kč 4.—.**
 Karel Moudrý: **Rasa a národ ve světle židovské otázky. Úvahy a přednášky sv. 3. (2. vydání.) Kč 12.—.**
 Ferdinand Peroutka: **Budování státu. Díl. I. 2. vydání. Brož. Kč 70.—. Váz. Kč 85.—.**
 A. M. Píša: **Proletářská poesie. Postavy a dílo sv. VII. Kč 4.—.**
 Ferdinand Pujman: **Jindřich Vodák. Postavy a dílo sv. X. Kč 4.—.**
 Vojtěch Sedláček: **Žně. Soukromý tisk Státní grafické školy. Kč 45.—.**
 Walter Tschuppik: **Německo 1926—1936 a Československo. Úvahy a přednášky klubu Přítomnost sv. 2. Kč 4.—.**

U knihkupců

Fr. Borový, PRAHA II, Národní tř. 18

FIL. BRATISLAVA, Dunajská ulice 21

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro vždy.

Hosté mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: **Masaryk a Beneš, již II. vydání!** — 2. č. Walter Tschuppik: **Německo 1926—1936 a Československo.** Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

Pokračujeme v uveřejňování názorů a posudků významných osob, zaslanych nám k naší anketě.

Ředitel národohospodářského oddělení předsednictva ministerské rady pan Dr. M. Bitterman zúčastňuje se zahájení ankety tímto přispisem:

Vážený pánové,

„Děkuji Vám za dopis a prosím, abyste mně prominuli, že při nejlepší vůli pro úplný nedostatek času nemohu Vám zaslati žádaný referát. Řeknu zatím jen stručně, že klub „Přítomnost“ svými diskusemi a

přednáškami přispívá dobře k ujasnění veřejného mínění o mnohých důležitých otázkách veřejného života. Zdá se mi však, že obecnost Vašich podniků jest příliš jednostranně složena. Vedle vrstev čistě intelektuálních bylo by dobré, kdybyste mohli počítati také s účastí praktických politiků a hospodářů všech stran. Byl by to prostředek, jak se vyhnouti jednostrannostem, které jsou nezbytné tam, kde posluchačstvo se skládá většinou z určitých a neměnicích se vrstev. Prosim, pánové, abyste přijali má přání mnoha zdaru k svému dalšímu podnikání.“

OBSAH 29. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: L. NOWOTNY: Co se děje v Rakousku? — Co také zavinila změna ducha doby. — ERNST VOWINCKEL: Obrat v anglickém románě. — VERUS: Psychologové proti Freudovi. — GEORGES WEILL: Usměrnění novin po válce. — V. GUTWIRTH: Pozemková reforma a obilní monopol. — Omyl neomylného. — Hranice kdysi a dnes. — Kupte si je, nebudou... — Dotaz k ministerstvu pošt. — Nemocenské pojištění.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II, NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Uživání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 29. ČERVENCE 1936

ČÍSLO 30

Jak si počínají francouzští komunisté

Francouzským komunistům pomohly poslední volby k situaci takové, že parlamentní většina levého bloku není možná bez nich. A samozřejmě budí zájem otázka, jak použijí tohoto vlivu a čeho se může vláda Léona Bluma od nich nadít. Příhlédně se nejdříve trochu k historii a k rázu této strany, než se pokusíme odpovědět na onu otázku.

Svým vznikem se upíná francouzský komunismus již k poslednímu roku světové války; tehdy se od levice francouzské socialistické strany odloupla krajní levice, stržena příkladem ruské revoluce a přesvědčená o možnosti opakovat ruský příklad v západní Evropě. Franko-ruský socialista Boris Souvarine se svým komparesem Doriotem byli prvními vůdci této frakce. Roku 1919 nabývá toto hnutí již dosti síly, aby si vynutilo vystoupení francouzské socialistické strany z druhé Internacionály, a získává většinu strany, když se Cachin a Frossard, vyslaní do Moskvy, aby vyjednávali s Leninem o společném postupu všech dělnických stran v zájmu ruské revoluce, vracejí úplně obrácení na komunistickou víru. Bylo to obrácení pozoruhodné; Cachin byl až do té doby mluvčím nejkrajnější pravice strany, Frossard, tehdejší sekretář strany, byl pružný oportunist, jemuž nic nebylo tak cizí jako revoluční temperament. Oba dva se vrátili do Paříže nejen jako věrozvěstové nového učení, ale také s přímými direktivami od Lenina a Trockého, jak mají postupovat při rozlomu jednotné socialistické strany.

K tomu rozlomu pak došlo na konci 1920 přesně podle pokynů, jež byly z Moskvy uděleny; ostatně tajný delegát moskevského ústředí — od té doby se užívalo výrazu „oko Moskvy“ — byl přítomen na sjezdu v Tours, kde byla roztržka provedena, a dbal, aby všechno šlo podle předpisu. Komunistická strana zahájila svůj život za velmi příznivých podmínek; měla za sebou velikou většinu bývalé strany jednotné, její pokladnu, její denní list, celou její mládež, ale hlavně důvěřivé očekávání veliké masy neorganizovaného francouzského dělnictva, jež bylo ochotno stát se jejím spolehlivým „lidským materiálem“. Celý tento politický kapitál byl v několika letech prohospodáren. Oněmi „dětskými chorobami komunismu“, o nichž mluví Lenin ve známém spise, trpěla francouzská komunistická strana snad ještě více než komunismus u nás. V zemi naprosté svobody tiskové a společnické, v zemi úplné volnosti politické, chtěla si mermomocí hrát na hnutí ilegální, pracující tajnými buňkami v politickém podzemí. Ovšem že to nešlo, již právě proto, že k tomu všemu scházely jakékoli věcné důvody, nemluvic o příčinách jiných. Frossard, jenž původně mínil udělat z této strany veliké davové hnutí a pod komunistickou etiketou pokračovat více méně v staré socialistické politice, byl asi za tři leta vypuzen ze strany, kterou pomáhal zakládat. Cachin byl podržen jako jakýsi historický pozůstatek.

Velká strana bez vlivu.

Skutečnými pány strany byli v poměrně rychlém sledu lidé, o nichž do té doby nikdo neslyšel ve francouzském politickém životě nebo v dělnickém hnutí. Přísné dodržování „vůdcovského principu“ dodalo na nějaký čas velikou autoritu takovému kapitánu Treintovi, osobě velmi temné minulosti, jež se jednoho dne z moci Moskvy octla na výsluní

jako diktátor strany, načež zase jednoho dne beze stopy zmizela. Několik žen sehrálo zábavné episodní úlohy v této komedii vedení, střídajícího se v několikaměsíčních lhůtách, v této nechutné hře servilnosti před moskevskými pány, od nichž přicházela moc a hlavně peníze.

Za těchto poměrů se strana velmi brzy vyprázdnila; nestala se stranou mas, ale nestala se rovněž tou vojensky organizovanou a ke všemu pohotovou podzemní sektou, kterou z ní chtěla mít komunistická Internacionála. „Les temps sont proches“, čas se blíží, prorokoval a hrozil Marcel Cachin ponurým hlasem na schůzích, ale nikdo se netrásl před tímto proroktívím. Jako na poli organizace a přípravy k revoluci, tak to také prohrál francouzský komunismus v politice. Podle rozkazů, které posílal Zinovjev nebo jiní dočasní vládcí třetí Internacionály, nabízel socialistům jednotnou frontu, ale netajil se ve svém tisku, že jde o pouhý obchvatný manévř, o „škubání drůbeže“, jak říkal duchaplně kapitán Treint. Heslem „třída proti třídě“ odůvodňovala komunistická strana svou taktiku v užších volbách, již pomáhala porážet kandidáty levice. Radikální antimilitarismus ji svedl až k tomu, že doporučila vpád na francouzská území Abd-el-Krimovi, když vyhnal Španěly z Riffu. Princip „sebeurčení až do odtržení“ z ní udělal pomocníci klerikálního a pangermánského separatismu v Alsasku a Lotrinsku. V politice francouzské demokracie byli zkrátka francouzští komunisté pasivní položkou stejně jako u nás a reakce nikdy na ně nespolehala bez úspěchu.

Znamenali však jistou sílu voličskou, ale i ta ochabovala úměrně se stoupáním voličské síly strany socialistické. Ještě roku 1928 dostali o volbách bezmála jedenáct set tisíc hlasů; roku 1932 měli jich už jen osm set tisíc. Jejich voličskou doménou byla jednak Paříž se svou širokou periferií a se zvláštní politickou náladovostí příliš velikého města, jednak Alsasko, kde pro ně hlasovali ti separatisté, kteří z rozličných příčin nechtěli hlasovat pro klerikály. V užších volbách na tomto území si ostatně obě tyto strany prokazovaly vzájemné úsluhy. Francouzský komunismus byl toho roku voličsky lokalizován, nadto v celkovém množství francouzských voličů činil necelých osm procent. Organisačně byla komunistická strana v té době v úplném rozvratu; ve zprávě, kterou podává třetí Internacionála 1928 a v níž jistě spíše přepíná, než aby se podceňovala, hlásí komunistická strana francouzská 56.000 členů, tedy asi polovinu toho počtu, který měla v Tours 1920. Roku 1933 tehdejší vůdce Thorez mluví o 40.000, což prakticky znamenalo, že strana jako politická organizace neexistuje. Spory, které se po několik let vedly uvnitř komunistického hnutí mezi stalinisty a trockisty, zasáhly také do francouzského komunismu a odchod trockistů zbavil stranu některých cenných intelektuálních elementů, podobně jako již předtím každý rok odešla ze strany ta neb ona skupina, takže mezi komunismem a socialismem vegetuje celé množství rozličných dissidentních frakcí.

V této době, kdy komunistická strana ztrácí veškerou přitažlivost pro dělnictvo a kdy z ní má vláda tak malý strach, že si pan Tardieu troufá v předvečer prvního máje preventivně zatknout celý její štáb, načež jej druhého dne s posměchem pošle domů, v téže době získává komunismus nespornou přitažlivost v kruzích intelektuálních a literárních. Nesmíme pouštět s myslí tento fakt, neboť leccos vysvět-

luje z pozdějších událostí. Francouzský socialismus měl za Jaurèsa k literárnímu světu velmi blízko a okolo jeho „Humanité“ se soustředovala celá mladá literární generace, Duhamel, Vildrac, Jules Romains, Luc Durtain, Chennevière atd. Tito spisovatelé se stáhli politicky do pozadí, když se po rozkolu ve straně stal Jaurèsův list orgánem komunistickým, ale deset let potom dovedl čiperný šéfredaktor tohoto orgánu, Vaillant-Couturier — sám špatný básník a ještě špatnější romanopisec, velmi špatný politik, ale velmi dobrý organizační talent novinářský — soustředit okolo svého listu celou literární generaci novou. Mladí spisovatelé, orientovaní socialisticky, nejdou k socialistům, nýbrž ke komunistům. Malraux, Nizan, Dabit atd. přivádějí komunistům sympatie svých čtenářů. Krátce poté se přihlašuje nejdříve za „sympathisant“ a pak za straníka André Gide. Jean — Richard Bloch a několik jiných dávali komunismu již dříve k dispozici svůj literární věhlas. Troufám si říci — a při vlivu literatury na francouzský veřejný život je to pochopitelné — že tyto literární sympatie pomohly francouzskému komunismu přežít nejhorší dobu vnitřního rozkladu, kdy stál přímo před otázkou být či nebýt.

Když přišel Hitler.

Politická pošetilost francouzských komunistů i po zkušenostech v Německu je taková, že 6. února 1934 manifestují svorně s „Ohnivými kříži“ na pařížských ulicích proti radikální vládě Daladierově. Necelý týden potom připojují searci bez dlouhých řečí k obranné generální stávce, kterou vyhlásuje konfederace práce. Vzali si opravdu poučení a výstrahu ze 6. února? Zasáhlo moskevské vedení, jež právě tou dobou zahájilo onu proměnu, která nakonec přivedla Litvina do Ženevy a učinila ze sovětského Ruska jeden z pilířů existujícího pořádku? Fakt je, že na jaře 1934 nabízejí komunisté socialistům opětne jednotnou frontu proti fašistickému nebezpečí, jež v tu chvíli není pouhým abstraktním strašidlem. V červnu jsou zahájena přímá vyjednávání mezi oběma stranami. Socialistická strana se několik měsíců předtím zbavila svého pravého křídla, jež by bylo snad činilo překážky tomuto sblížení, a myšlenka jednotné fronty měla v ní připravenou půdu hlavně v krajně levé obvodní organizaci pařížské, která vykonává často vliv na celou politiku strany. Nicméně nejdou socialisté do tohoto nového období své politiky bez obav. Jednak pamatovali na ono Treintovo „škrubání drubeže“, jednak komunističtí vůdci ani nyní nepřestávali mluvit jinak navenek a jinak dovnitř k svým členům. „My nijak neskrýváme hlavní účel jednotné fronty,“ praví Maurice Thorez v doktrinnální revui své strany. „Ten účel záleží v tom, usnadnit sociálně-demokratickým masám jejich přechod ke komunismu, což je podmínka zřízení sovětského režimu. Tomu cíli se musíme přizpůsobit, jemu musíme podřídit svou novou taktiku jednotné fronty.“

V dohodě, uzavřené v červenci 1934, nešlo zatím o více než o „jednotu v akci“ a ta akce je přesně omezena na obranu demokratického režimu, propagandu proti přípravám k válce, odpor proti deflačním vládním dekretům a úsilí o vysvobození komunistických a socialistických vězňů v Německu a v Rakousku. Od těchto původních společných cílů se dospělo o rok později k společné celkové akční platformě, k snahám o jednotu organickou atd. Dokumentů vyměněných mezi oběma stranami je již tolik, že by samy stály za samostatnou studii. Řekněme jen, že socialistům přinášela tato taktika všechno spíše než růže. Když na jejím začátku řekl sekretář strany Paul Faure, že strana zahajuje nebezpečný experiment, byl dobrým prorokem. V celé této politice podřizovala strana komunistická všechno dočasným zájmům sovětského Ruska. Jednu chvíli doufali v Moskvě, že získají Lavalu pro společný postup v evropské politice, který navázal

Barthou. V tu dobu za návštěvy Lavalovy v Moskvě neváhal Stalin hodit přes palubu celou dosavadní tradiční politiku francouzského dělnictva. „Ještě jsem se z toho nevzpamatoval,“ psal Blum po známém projevu Stalinově o francouzské vojenské politice. „Čím více o tom uvažuji, tím méně to chápu.“ A přece to s ruského vládního stanoviska nebylo tak nepochopitelné. Teprve když v Moskvě viděli, že se Laval nedá odvrátit od své italsko-německé orientace, dostala komunistická strana ve Francii nové pokyny, jež až do této chvíle určují její politickou taktiku.

Blok levice.

Její politika běží od té doby po dvojí linii zdánlivě proti-čudné, ve skutečnosti souběžné. Vůči socialistům trvají na úzké jednotě v akci, odmítají však — nebo aspoň odkládají — vážně vyjednávat o splynutí, jež jim socialisté nabízejí. A když konečně na nátlak socialistů předkládají svůj návrh programu sjednocené strany, byl to program socialistům nepřijatelný. Jak pravil Léon Blum sám, jenž v ústupnosti vůči komunistům jde až na krajní mez, ne-li za ni, „tato charta není možnou základnou dohody, není to charta sjednocené strany dělnické třídy, nýbrž prostě charta strany komunistické.“ Po stránce programové a organizační tedy tuhá a přísná nekompromisnost (aspoň v politice, neboť když šlo o sjednocení odborové, dokončené letos v únoru, udělali komunisté ústupky rovnající se kapitulaci); to je jedna kolej. Druhou kolejí je onen houf — tak snad lze nejlépe přeložit výraz „rassemblement“ — který se snaží komunisté dostat dohromady na obranu proti Lavalovým plánům za hranicemi a doma a na přípravu voleb. Zde naopak neznají hranic ve své snášlivosti. Samozřejmě že připouštějí do tohoto houfu radikály a jiné dokázaně levé buržoasní živly, ale snaží se nahnat do něho také elementy pravé, apeluji bez ostychu na skupiny, gravituující okolo „Ohnivých křížů“, nabízejí spojení panu Marquetovi, jenž se zdál i neosocialistům přílišným oportunistou, jsou zkrátka ochotni dohodnout se kamarádsky s kýmkoli. Na jejich podnět vzniká v parlamentě stálý výbor stran levice — když s touto myšlenkou dvě leta předtím přišel Renaudel, bylo mu to vykládáno velmi ve zlé — a venku onen společný výbor „Rassemblement populaire“, který řídí ty obrovské manifestace na pařížských ulicích, jež 14. července a 11. listopadu ukázaly světu, že pan Laval nemluví jménem celé Francie.

Nezištnost, s kterou komunisté v této akci ponechávají hlavní slovo druhým, sami se omezující na diskretní místo v pozadí, by byla prostě dojemná, kdyby nebyl v červenci 1935 na posledním sjezdu komunistické Internacionály Marcel Cachin neopatrně vyžvatlal, jaký je skutečný cíl této tolerance: „My francouzští komunisté nejsme ještě dosti silní, abychom porazili fašismus sami. Potřebujeme spojenců, a abychom dosáhli svého cíle, jsme ochotni postupovat s každým. Podaří-li se nám udržet v rukou vedení tohoto lidového hnutí, budeme pány situace.“ Na štěstí pro Cachina a pro francouzské komunisty, až na půl tuctu specialistů, nikdo ve Francii nesledoval, co se v Moskvě povídalo. V této taktice sáhli komunisté k prostředku, který rovněž doporučoval Renaudel už dávno francouzským socialistům — apelovat na revoluční vlastenectví francouzských mas a připomenout jim, že patriotismus je právě dědictvím Velké revoluce a že francouzská reakce neprávem anektovala pro sebe Marseillaisu, trikoloru a jiné revoluční symboly. Čím více se blížily volby, tím více komunistická taktika těžila z revolučně populárních tradic a vzpomínek. A když byla volební kampaň oficiálně zahájena a ulice se zapestrily volebními plakáty, byla tato volební lite-

ratura komunistická k nepoznání tým, kdo se ještě pamatovali na plakáty s heslem „Třída proti třídě“, z předešlých voleb. Vlastenectví teklo plným proudem; komunistická strana volala po „sjednocení francouzského národa“ a nabízela tomuto národu „Francii svobodnou, silnou a šťastnou“. A samo sebou se rozumí, že pro užší volby proklamovala nutnost té republikánské disciplíny mezi všemi protifašistickými stranami, kterou až do té doby považovala za zradu na třídních zásadách.

Komunisté a Blumova vláda.

Volby dopadly dobře pro levicu jako celek, výborně pro komunisty jako stranu. A když volební vítězství umožnilo vytvoření oné vlády lidového bloku, po níž komunisté volali, když dokonce socialisté jako nejsilnější strana měli této vládě vtisknout hlavní ráz — což v očích skalních komunistů mohlo odstranit poslední doktrinální obavy — rozumělo se samo sebou, že komunisté do této vlády vstoupí a ponесou za ni odpovědnost jako socialisté, radikálové a neosocialisté. Rozumělo se to tím spíše, že v jednom oficiálním textu, starém necelý rok, komunisté výslovně o vstupu do vlády vítězné levice mluví. Ale chyba lávky. Hned po volbách vydává komunistická strana manifest, v němž navrhuje některé časové reformy finanční a sociální a znovu apeluje na „pracující lidi v katolických řadách“ nebo mezi „Ohnivými kříži“, aby spolu s nimi bylo možno uskutečnit „smíření francouzského národa, sjednocení na obranu vezdejšího chleba a jednotu na obranu míru, ohroženého Hitlerem a jeho agenty ve Francii“. O vstupu do vlády ani slova, zato v audienci, kterou udílí Thorez novinářům, účast ve vládě odmítá a slibuje jen loyální pomoc v parlamentě a v zemi. Z mimořádného valného sjezdu, který svolávají socialisté týden po užších volbách, je poslán komunistům naléhavý vzkaz, aby se nevyhýbali vládní odpovědnosti. Na tento vzkaz odpovídá komunistická strana definitivním odmítnutím:

„Jsme přesvědčeni, že komunisté lépe poslouží zájmům lidu, budou-li loyálně a bez výhrad podporovat vládu se socialistickým vedením, než kdyby svou účastí v ministerstvu dávali záminku k panice, kterou by organizovali proti vládě nepřátel lidu... Lidová fronta, jejíž organizování si považujeme za čest, zvítězila jen vůli mas. Soudíme, že zárukou úspěchu je činnost mas, jejich soudržnost a organizace. Již nyní reakční tisk vykládá naši vůli zajistit příští vládě účinnou pomoc pracujících mas prostřednictvím výborů lidové fronty, jako taktiku revolučního převratu... Vykládajícе vám takto velmi otevřené důvody, pro které odmítáme vaši nabídku na účast ve vládě, opakujeme slavnostně, že vám zaručujeme nejužší a zcela bratrskou součinnost.“

A v projevu, který současně s tímto oficiálním prohlášením učinil Thorez, praví, že komunistická strana si vyhrazuje „ministerstvo mas, jež bude fungovat skrze ony „výbory bdělosti“, které mají dbát, aby byly masy vždycky pohotově podepřít vládu zvenčí a s náležitým nadšením. Léon Blum mohl pak jen ve své řeči na socialistickém sjezdu koncem května konstatovat, že komunisté v jeho vládě nebudou, že však slíbují „svou loyální, stálou a věrnou pomoc“. V politické resoluci vyslovuje socialistický sjezd politování, že komunistická strana „couvla před logickým důsledkem dřívějších dohod se socialisty a odepřela účast ve vládě, jež má uskutečnit program společně vypracovaný“. Do dnů tohoto sjezdu a několika dní následujících zapadly ony veliké stávky v Paříži a potom v celé Francii, jejichž šťastné ukončení zvýšilo autoritu nové vlády, ale jež jí nesporně nebyly vítány. Zde se mohlo osvědčit ono komunistické „ministerstvo mas“ a v těchto stávkách byl hledán manévr, jímž komunisté chtěli Blumovi hned v počátcích jeho vlády dokázat svou důležitost. Mám dojem, že ony stávky vytryskly bez jakéhokoli politického zásahu jako přirozená psychologická reakce na

několik let hmotné a mravní bídy. Ale jisto je, že hned druhý den v nich měli komunisté prsty, a stejně jisto je, že nakonec také jim přerostly přes hlavu. Ukázalo se, že komunisté dovedou pařížské masy rozhýbat, ale ukázalo se zároveň, že je nedovedou podle potřeby zastavit. Ministerstvo mas funguje zkrátka nespolehlivě.

Jaký bude další poměr komunistů k Blumově vládě? Na tom konec konců závisí, jak dlouho tato vláda bude trvat. Co do programu, nebudou komunisté asi dělat Blumovi potíží; společným programem celé většiny, tudíž také jejich, je onen program lidové fronty, který jsem tu v jedné z předešlých statí vykládal. Komunisté sotva půjdou nad něj, spíše budou Bluma brzdít, jak činili už ve volební kampani. Ovšem za předpokladu, že sovětské vládě záleží na tom, aby se vláda lidové fronty ve Francii udržela. Neboť celá politika komunistické strany ve Francii bude řízena, jako doposud byla řízena, výhradně podle potřeb a zájmů sovětského Ruska. A zjistí-li jednou Stalin, že se s jinou stranou než s Blumovou dohodne snáze, nebo provede-li se v sovětské zahraničně-politické linii vůbec odvrát od Francie — což se nám však nezdá možné na dohlednou dobu — pak najde francouzská komunistická strana okamžitě nějaký důvod, aby přes všechna ujištění o „loyální a bratrské podpoře“ pomohla Blumově vládě k pádu. To tedy nezávisí na Blumovi samém, ba ani na Thorezovi, nýbrž jen na Moskvě. Jako dovedli se francouzští komunisté podle potřeby obrátit na čtyřáku a přihlásit se přes noc k Marseillaise a k trikoloře, tak se zase dovedou od nich přes noc odvrátit. V tom je riziko jakékoli společné politiky s komunisty.

A jaký je v tuto chvíli poměr socialistů ke komunistům? Neboť na vzájemném poměru mezi těmito oběma stranami také — aspoň do jisté míry — závisí srdečnost a loyálnost, kterou komunisté vloží do své podpory nynější vlády. Obě strany dělají v tuto chvíli inventár zisků a ztrát dvou let politiky jednoty v akci. Socialisté měli přes 130.000 členů, když do společné akce vstupovali, pak poklesl jejich počet pod 110.000 a v posledním roce se zase zvedl nad 120.000. Po volbách nastal sice rapidní přístup nových členů, ale sekretariát musil sám varovat před těmito „socialisty“, jejichž přesvědčení se ukázalo teprve, když strana vyhrála užší volby. Komunisté měli, jak řečeno, na počátku společné akce 40.000 členů, teď mají 130.000 organizovaných stoupců dospělých a 40.000 mládeže — socialisté ztratili a komunisté jsou čtyřikrát tak silní jako před dvěma lety. O volbách 1932 měli socialisté dva miliony hlasů a komunisté necelých 800.000, o těchto volbách měli socialisté 1.900.000 hlasů a komunisté půl druhého milionu. Před jednotnou akcí byli komunisté regionální stranou veliké Paříže a Alsaska, dnes má jejich strana silné voličské masy po celé Francii a někde dohání, jinde předhání socialisty v průmyslových obvodech, kdežto socialisté se odškodňují postupem na útraty radikálů v obvodech selských. Zejména pak mají komunisté velkou převahu v Paříži, což není bez významu pro vládu, jež výslovně spoléhá na činnou účast mas. Socialisté mají sice za sebou ulici v Limoges nebo v Toulouse, ale ulici v Paříži — a její tlak může na vládu působit daleko příměji než ulice na druhém konci Francie — mají v rukou komunisté aspoň potud, že ji mohou dostat do pohybu. Proti tomu stojí arcí fakt, že komunisté pomohli socialistům v užších volbách stát se nejsilnější stranou ve sněmovně. Je však otázka, nebyla-li by strana dosáhla téhož ne-li většího úspěchu, kdyby bez jednotné fronty byla hledala kontakt s těmi masami, jež pod pláštěm jednotné fronty voličsky podchytili komunisté. Většina socialistické strany je tedy nyní silně strážlivá v nazírání na výhody a nevýhody komunistického spojení. A na sjezdu se to projevilo mezi jiným i tím, že sjezd zakázal vstupovat

do oněch komitétů bdělosti, jež chtěli komunisté zakládat „na podporu vlády levého bloku“. Sjezd soudil, že „bdělosti“ bude třeba také vůči těmto spojencům.

Gustav Winter

poznámky

Požár ve Španělsku

Vyslovíme-li slovo Španělsko, vystane představa mocné hierarchie římsko-katolické církve, grandů, majitelů to rozsáhlých lánů půdy, na jedné straně, a horníků, hutníků a zemědělských dělníků, živořících při nízkých mzdách, na straně druhé. Musíme myslit na staletou kulturu vysoké úrovně, na zemi jedenácti universit s největším počtem negramotných současně. Defilují před námi generálové plni diktátorských aspirací a revoluční bojovníci z řad exploitovaných najednou. Pompa církevních parád a slavností u královského dvora snoubí se s ničivými účinky petard, vyráběných v střediscích anarchistů.

505.152 čtverečných kilometrů mateřské země s necelými dvacetičtyřmi miliony obyvatel, s lidnatostí 47 na jeden čtverečný kilometr, to jest Španělsko. Pod jeho suverenitou jsou krásné Kanárské ostrovy s půl milionem obyvatel, navštěvované turisty celého světa pro věčně jarní pohodu. Španělské kolonie tvoří Marruecos Espagnol — Španělské Maroko — země se třemi čtvrtinami milionu nespokojenců, Sahara Occidental — Západní Sahara — kde padesát tisíc domorodců zadržuje čtverečný kilometr jen dvěma desetinami procenta a konečně Guinea Espagnola, španělská Guinea s něco málo přes jedno sto tisíc dělníků na plantážích třtiny cukrové, kakaovníkových a palmových. Španělové jsou římská katolici. Zbožní a temperamentní zároveň. Čtyři miliony Katalánců, asi půl milionu Basků — skoro dvacet milionů Španělů. Nadpoloviční většina obyvatelstva jsou zemědělci. Skoro šedesát procent pěstuje obilí, víno, olivy a rýži, chová osly, mezky, koně, ovce. Asi patnáct procent dobývá nerostné bohatství: rudy olovenou, železnou, uhlí, rtuť a stříbro. Živé obchodní styky s cizinou zaměstnávají početně silné obchodní loďstvo — skoro tisíc jednotek, vyžadují si však jenom sil necelých pěti procent obyvatelstva.

A v této zemi, která je třetím světovým producentem vlny, mající 2.1 milionu vřeten, v zemi, která má po Itálii nejobhatší naleziště rtuti, v zemi, do níž přichází každoročně silný proud zahraniční valuty zvědavými turisty dovážený, je údělem většiny obyvatelstva nedostatek, hlad a bída.

Španělsko nebylo nikdy zemí klidu. Atentáty byli vítáni králové z boží milosti věrnými poddanými, popravami a staletými žaláři, vyhnáním ze země honorovaly vlády jeho činy. Za deset let, v období 1922—1932 uvedla úřední statistika 580.000 Španělů, kteří odešli do ciziny za chlebem. Popravami, provedenými po rozsudku polních soudů i bez rozsudků v záseři policejních kasáren a praetoriánů diktatury Primo de Rivery, připravilo si království hrob. S jásotem byl vykopán v roce 1931 a s nadšením přijata republika.

Volby do cortesů daly většinu levici. O dva roky později je levice těžce poražena pětkrát vzrostší pravici. Za necelé tři roky dobývá levice ztracené posice za značného oslabení pravice při skoro vyhlazení středu. Volební výsledky ukazují nejenom silné výkyvy, ale jsou i dokladem politické nevyjasněnosti země.

V roce	obdržely		
	levice:	střed:	pravice:
1931	291	136	43
1933	98	162	213
1936	265	64	144

Útok na dnešní levicovou vládu, podporovanou komunisty, velmi dlouho dozrával.

Události loňského roku byly ve znamení bojů o moc nekrvavou cestou. Vlády, sotva nastolené, padaly po projevech nedůvěry. Za deset měsíců v roce 1935 se vystřídalo sedm vlád.

Příčinou pádu kabinetu Lerouxova, předáka radikální strany, 29. března 1935, byla demise ministrů, přínáležejších katolické lidové akci, agrární straně a liberálnímu demokratům, protože většina kabinetu udělila milost socialistickému vůdci

Peňovi a dvaceti druhům, odsouzeným k smrti po krvavém potlačení povstání horníků v říjnu 1934 v Asturii.

Potlačení této vzpoury bylo posledním vítězstvím hierarchie a grandů. Povstání bylo výbuchem nespokojených, bylo signálem k náporu na posice pravice, bylo prvním projevem mohutného hnutí levice. Leroux sestavil 3. dubna novou vládu. Resorty námořnictví, vyučování a financí obsadil odborníky, ostatní členy své strany, radikály. Kataláncům dostává se 17. dubna autonomie. Jenom veřejná bezpečnost zůstává centralisována.

Přesně za měsíc podává Leroux demisi. Je znovu pověřen ustavením kabinetu. Po prvé za republikánského režimu má vláda většinu vysloveně pravcovou: 5 členů katolické lidové strany v čele s typickým reakcionářem a vůdcem strany Gil Roblesem, 2 agrárníci a 3 radikálové, jeden liberální demokrat, 2 nezávislí. Charakteristickým je jmenování Chapaprieta ministrem financí. Chapaprieta býval ministrem financí za Alfonse XIII. I za režimu republikánského byl označován za zřejmého monarchistu.

20. září padá tento kabinet, aby učinil místo vládě, kterou sestavil Chapaprieta. Jsou v ní tři radikálové, 3 členové katolické lidové akce, 1 člen katalánské ligy, 1 agrárník a 1 nezávislý. Počet ministerstev byl v této vládě podle usnesení posledního kabinetu Lerouxova snížen o tři. O týden později oznamuje socialistický klub odchod ze sněmovny. Vráti se teprve tehdy, až budou obnoveny ústavní záruky.

Vláda Chapaprietova má jen jepičí život. Již 29. října padá. Tomuto pádu předcházely bouře ve sněmovně po zprávě o úplatkové a hráčské aféře, do níž byli zapleteni příslušníci radikální strany Lerouxovy. Premier-ministrem je opětně Chapaprieta. Někteří ministři byli změněni, ale politické složení má kabinet shodný s předchozím: 3 radikálové, 3 stoupenci katolické lidové akce, 1 agrárník, 1 zástupce krajské ligy katalánské a 1 nezávislý.

8. prosince zní sněmovnou nová bouře. Byla podána závěrečná zpráva vyšetřující komise. Lerouxovi bylo přiznáno, že jednal v dobré víře. Následujícího dne Chapaprieta odstupuje. Po pětidenním interregnu sestavuje kabinet Portela Velladores, kabinet menšinový, který nemohl mít dlouhého života. Předposlední den v roce padá a je vystřídán málo změněným druhým kabinetem téhož premiera.

Tato až příliš častá střídání kabinetů nemohla ovšem přinést zemi klidu.

V únoru letošního roku dostává levice zpět posice z roku 1933, pravice je o třetinu slabší, střed hraje bezvýznamnou roli. Mezi padlými je i Leroux.

Vítězné volby mají ještě jeden důsledek. Lid nespokojen s katolíkem Zamorrou na presidentském stoli, vynucuje si jeho odstoupení. Tento bývalý učitel na racionalistické škole rozešel se s anarchismem za generální stávkou roku 1902. Jeho počín mu byl zapomenut reakcí, která v něm viděla poslušný nástroj své vůle a prosadila jej za presidenta. Ani lidem nebyl zapomenut jeho čin. K tíži mu byla připsána protekce Lerouxova. Prozatímním presidentem je zvolen Martinez Barrios, krátce nato Azaña.

Nápor levice přechází do ulic. Na redakci reakčního deníku ABC je podniknut útok. Redakce demolována, náklad listu vyházen na ulici a spálen za zpěvu revolučních písní. Toto autodafé pobouřilo nesmírně pravici.

1. května jde po prvé ulicemi Madridu legální průvod. Čtvrt milionu pracujících pod rudými prapory demonstruje svou odhodlanost k boji za nový řád. Pod tlakem levice dává prezident Azaña amnestii 30.000 politických vězňů. Nejsou to jenom dělníci, kteří stojí za levici. Značná část zemědělců přechází do jejího tábora. Madridští dělníci obsazují pouliční dráhy, které měly být zastaveny, a k řízení provozu volí sovět. Barcelonští dělníci hrozí generální stávkou a obsazením závodů, nedostanou-li zaplacený hodiny přes čas za řadu měsíců se zpětnou platností. V provincii Estramadura a Salamanka zabírají zemědělci šlechtickou půdu a rozdělují si ji mezi sebou. Largo Caballero, vůdce socialistické strany, prohlašuje, že jeho cílem je vyčištění strany od umírněných živlů, ochotných ke koalici s buržoasií a sloučení s komunisty na principech sovětské revoluce. V zemi jsou ozbrojené oddíly monarchistů, karlistů, katolické lidové akce a „Falangx“. Dochází ke srážkám, krvavým potyčkám, vraždám politických odpůrců. Kněží římsko-katolické církve jdou samozřejmě s reakcí. Policie a úřady z valné části nadržují fašistům.

Reakce, monarchisté, vyšší důstojníci, hierarchie a šlechtici, živel v dějinách mající vždy společného jmenovatele: exploitéři pracovní síly, paraziti nejhrubšího kalibru, čekala na

vhodný pro ni moment. Měla připraveny vojensky schopné vůdce i dobře ozbrojené gády.

Politické vraždy rozdmýchávají jiskru v požár. Je to zejména ubití četnického důstojníka, hlásícího se k socialistické straně a hned na to vražda reakčního vůdce Sotely, které situaci vyhranily.

A tak se jednoho dne republikánská vláda, která nedovedla upevnití svoji moc a rázně zakročiti proti odpůrcům republiky i s členy cortesů, kteří věnovali dni i noci debatám o demokratické ústavě, probouzí za hřmění kanonů, hukotu letadel a svistů kulek. Generál Franco, domnívaje se, že přišla jeho hodina, přivádí na španělský lid podvedené a oklamané vojáky a žoldáky — domorodce z kolonií. Lid, zejména průmysloví dělníci, neváhají ani okamžik. Všichni jsou si příliš dobře vědomi vážnosti okamžiku. Nejde o presidenta a ministry, nejde o několik desítek poslanců. V sázce je svoboda a životy republikánů, hraje se va banque o existenci španělské republiky. Reakce nezná slitování. Španělský lid poznal hrůzu této pravdy v celé hloubce. Trestné expedice zanechaly bolestné stopy. Není jich možno zapomenout. Proto se hlásí dobrovolci k dispozici vládě a úřadům. Proto v některých místech sesadil lid úředníky, jimž nevěřil, a nahradil je svými důvěrníky. Proto bojují muži i ženy ruku v ruce o svobodu a život pro sebe a své děti.

Španělský požár zuří s nebyvalou silou. Mnozí soudí, že zvitězí buď diktatura fašistů nebo komunistů. Demokracie dle těchto zpráv pohoří. Bylo by domýšlivostí chtít prorokovati výsledek boje (dnes 23. VII. p. p.), ale je možno přáti vítězství. A to, předpokládám, přejí všichni demokraticky orientovaní lidé španělskému národu, španělské demokracii.

Walter.

Oposice v SdP

„Venkov“ domlouval v těchto dnech českému tisku, aby nesympatisoval příliš s oposicí v Henleinově sudetoněmecké straně, protože by to pryč jen podepřelo vedení SdP v boji proti oposici. Napomenutí „Venkova“ jest v celku zbytečné, protože nikdo v českém tisku nesympatisuje s protihenleinovskou oposicí jenom proto, že jest proti Henleinovi. Jest známo, že velkou část oposice tvoří bývalí hakenkreuzleři, kteří vytýkají Henleinovi, že jest málo radikální; vytýkali Brandovi, že spanovská ideologie se rozchází s ideologií hakenkreuzlerskou jednak v představě vedoucího politického stavu — za který se považuje Kameradschaftsbund — jednak v tom, že uznává existenci jednotlivých německých kmenů — na př. sudetských Němců, rakouských Němců. Značnou roli tu hrají spory osobní. Bývalí němečtí národní socialisté připravili půdu pro Heimatsfrontu, resp. pro SdP, ale ve vedení SdP nemají vlivu. Ale nespokojenost bývalých hakenkreuzlerů jest jen jednou z příčin krise SdP. Jinou příčinou krise jest nespokojenost dělnictva, o kterém Henlein prohlašoval, že bude páteří strany, a které poznává, že jest pátým kolem u vozu. Ale nespokojen jest také německý průmysl, který podporoval SdP mravně i hmotně a teď poznává, že SdP nedovede svoji politickou sílu uplatnit v jeho zájmu. Nespokojeny jsou jednotlivé skupiny německého vysokoškolského studentstva, které vidí, že vládu SdP strhla na sebe jedna politická skupina. Nemáme důvodu sympatisovati s jednotlivými skupinami oposice v SdP, ale nemůžeme nám býti lhostejno, že v SdP oposice jest, neboť vývoj ukáže všem jejím voličům, členům prázdnot hesel, s kterými šla SdP do politického života.

Jest pochopitelné, že někteří lidé z české politické pravice neradi vidí, že SdP jest zmitána krisí. Ano: nebylo by správné tuto krisi přeceňovati, ale to jest něco jiného, než lítost lidí, kteří s SdP počítali jako s činitelem proti socialismu, a kteří teď poznali, že jejich naděje je otrávena těžkou krisí.

V. G.

I sloh prozrazuje

Spor, rozvířený v posledních dnech v Henleinově straně o dra Branda, vynesl na povrch leccos, co prozrazuje blíže podstatu této strany a hodnotu jejího ujišťování o demokratičnosti. Je to především vliv Spannových nauk, o němž se nyní už mluví zcela bez obalu. Ale jsou to i některé podrobnosti, které napovídají mnoho i jako příznaky. Friedrich Brehm, bývalý náčelník karlovarské župy Henleinovy strany, poslal společně s olomouckým Albertem Smagonem dopis poslanci Rudolfovi Sandnerovi, v němž je také tato výzva (podle „Prager Tagblattu“):

„Prohlásil jste v Boru, že boříme jednotu sudetských Němců a že pryč jsme už založili novou stranu. Prý se ne-

smíme proto už ukázati na schůzi, ježto bychom odešli se zkrvavenými lebkami. Žádáme Vás, abyste nám jednou předvedli tuto atrakci. Musíte nám pro své představení vyhradit veřejnou schůzi. Místo, čas a rozsah Vám přenecháváme na vůli. Můžete s sebou vzít i vůdce.“

Není důvodu nevěřit, že pisatelé dopisu mají spolehlivou zprávu o výroku poslance Sandnera. Ale ten výrok nám cosi živě připomíná. Ovšem. Vzpomínáme si na rozruch, když ještě za německé republiky prohlásil Hitler, že se budou hlavy koulet, až se nacionální socialisté ujmou vlády. Bylo tehdy mnoho zděšení nad neomaleností této hrozby, ale bylo také mnoho domněnek, že je to jen řečnická nadsázka. Ale brzy jsme se měli přesvědčiti, že to nadsázka nebyla. Hitlerovci dokázali, že surová msta není u nich jen planý slib. A nyní slyšíme slib stejné vnitřní i vnější ražby z úst jednoho z nejvýznamnějších představitelů Henleinovy strany. Není pochyby, Henlein se nadarmo nepřihlásil s takovým důrazem k německé kulturní pospolitosti.

ld.

Montecuccoli nemá už pravdu

Už před časem prohlásil Mussolini, že si musí Itálie vzít dobré naučení ze sankcí, že se musí zejména postaratí o dostatečný průmysl. Tehdy prošlo toto prohlášení celkem bez povšimnutí. Nyní přicházejí z Itálie nové zprávy, jež nasvědčují, že příští zahraniční obchod Itálie bude mít zcela jinou tvárnost než dosud. Nic naplat! Nepomůže nám vzdychat po volném obchodě. Patří zatím minulosti. Ať z důvodů vojenských, ať pro ochranu měny, ať na prospěch domácího pracovního trhu, ať posléze ze všech tří důvodů zároveň jde světový obchod k dalšímu ochranářství a k monopolu zahraničního obchodu. Stát musí uvažovati, které zboží a v jakém pořadí smí dovážeti — a také vyvážeti. Zatím jsou tyto úvahy promítány na síť soukromého zisku a rentability. Ale válka už přesvědčila Itálii i ostatní svět, že o vítězství nerozhodnou peníze. Co by byly platny hory zlata, kdyby byla země bez továren, bez pohonné síly, bez zručného dělnictva, bez surovin a bez potravin. Na konec rozhodne objektivní, nikoliv výdělková výrobnost. Starý výrok knížete Montecuccoliho pozbývá platnosti. Na válku už nebudě třeba peněz, peněz a zase peněz, nýbrž oně objektivní výrobnosti a úživnosti, čili úhrnu skutečných výrobních možností daného územi. Peníze se budou muset prodávat, půjde-li o existenci národa.

Ale tu se vtírá myšlenka: půjde-li to ve válce, nešlo by využití oně objektivní výrobnosti už dnes, aby se zajistil život a zdraví národa — žijícího?

ld.

Zahraněční Němec se dívá na Berlín

Nikoliv, to není už bývalý Berlín — to je první poznatek každého cizince, jenž opustí Anhaltské nádraží, největší nádraží berlínské, a dá se ulicemi čtyřmiliónového města. Ale není to už ani Berlín z roku 1933, kdy hitlerovství se ujalo vlády, Berlín opojený bezmezným nadšením a jásotem, tonoucí v praporech a uniformách.

Sedivě a pustě se prostírá moře domů, nad říšským hlavním městem leží cosi hrozivě tajemného, nepostizitelného. Jsou to potlačené myšlenky šedesátimiliónového národa či tuchy události ještě větší, důsaznější, nežli jich zažilo Německo za poslední tři léta? Nevíme. Jedno je jisté: Berlín působí někdy dojmem nesmírně velkého koncentračního tábora. Lidé si odvykli nadávat, přehady nabývá den ode dne domněnka: nač to vše, lépe přece nebude.

„Pozor, zastavit! Kamarádi, stojíme tu před pomníkem Bedřicha Velikého...“ Malý oddíl hitlerovské mládeže v uniformách, kterou poučuje její mladistvý vůdce. Tyhle poloděti jsou asi jediní lidé, kteří mají ještě většinou radost z nynější soustavy. Nosí uniformy, smějí velet a poslouchati — to jim stačí. Příznejme, udělalo se mnoho pro mládež, zaměstnali je aspoň; ale čím? Propaganda, vojákování... Malý vůdce před pomníkem velkého pruského krále však svým posluchačům nevypráví, že Bedřich chtěl, aby byl blažený „každý podle svého vkusu“. Neboť v Německu už není svobody myšlení...

Hnědé bataliony zmizely už dávno z ulic obrovského města. Poslali je domů, rozpustili a zvláště nebezpečné odbojníky zavřeli nebo zastřelili. Jak to přece kdysi řekl Hitler? „Co jsem, jsem Vámi“... Není už „čestného oděvu národního“. Avšak i SS byly důkladně redukovány. Tím sebevědoměji brnká po vláštích podpatky několik členů „SD“. „SD“ je Čeka

národní hospodář

Josef Macek:

Převratná kniha

„Stavění pyramid, zemětřesení, ba dokonce války mohou sloužit k rozmnožení blahobytu, jestliže vzdělání našich státníků na zásadách klasické ekonomiky stojí v cestě něčemu lepšímu.“

Snad je tato věta dosti provokativní, aby se čtenář zastavil a rozhodl se přečíst si úvahu národohospodářskou, ačkoli stati tohoto druhu nemají pověst, že by byly zvláště napínavé, jiskřivé nebo osvěžující. Vskutku poslední kniha Johna Maynarda Keynesa „Všeobecná theorie zaměstnanosti, úroku a peněz“ (The General Theory of Employment, Interest and Money. London 1936, Macmillan & Co.) patří mezi knihy velmi těžké. Jenže obsahuje myšlenky tak ohromného významu, že je v zájmu každého, aby je poznal a o nich přemýšlel. Dnes po úplném zhroucení politiky reparační vidí celý svět, jak J. M. Keynes už r. 1919 dobře viděl základní pochybenost této zlatářské politiky, když ji rozebral a předpověděl její smutné konce ve spise „Ekonomické následky míru“. Stejně došlo na jeho slova, jimiž varoval Anglii před „návratem k zlaté měně“ 1925 na základě svého rozboru světové situace. Je pravda, že z toho, že Keynes několikrát v minulosti dobře rozebral situaci a správně předpověděl následky určité politiky, ještě neplyne, že by musil mít pravdu vždycky a že bychom jeho slova měli brát jako orakulum. Ale je přirozené, že když se někdo osvědčil v minulosti v těžkých úkolech, tu jeho mínění o přítomných otázkách dostává větší váhu. Fakt je, že J. M. Keynes je počítán mezi nejpřednější národohospodáře světa.

V tomto článku chceme podat jádro Keynesova spisu v jeho pozitivních částech; on sám hojně místa věnuje polemice; jenže to by přesáhlo rozsah článku.

Překvapení z nezaměstnanosti.

Keynes vychází ze samozřejmého předpokladu, že lidé touží po blahobytu, že tento blahobyt vzniká převážně lidskou prací, a má-li se tedy blahobyt tvořit, musí být lidem dána možnost pracovat. Lidská práce je tudíž absolutním předpokladem rozvoje úhrnného blahobytu. Nezaměstnanost (za ostatních okolností stejných) zmenšuje blahobyt úhrnný. Už z tohoto samozřejmého důvodu by měla být zaměstnanost kompasem hospodářské politiky. Ale jde tu ještě o jinou věc: Veliká většina lidí si prací — t. j. odměnou za ni — opatřuje svůj podíl na celkovém blahobytu. — Výše té odměny za práci (které se obyčejně říká mzda, ačkoli je to název úzký) musí být v jistém poměru k okolnostem, za nichž se pracuje (k námaze, nebezpečí, odporosti, nepravidelnosti práce a p.). Jakmile klesne mzda pod onu úroveň, při níž námaha a jiné oběti pracujícího člověka jsou ještě vyrovnány požitky ze mzdy, tu člověk přestane pracovat. Keynes praví, že tu odměna klesla pod hraniční neužitečnost práce. („Neužitečností důlžno zde rozumět jakékoli důvody, které mohou vésti člověka nebo skupinu lidí k tomu, aby raději se zdrželi práce nežli by přijali mzdu, která má pro ně užitečnost nižší než určité minimum“).

Rozumný, k práci způsobilý člověk nebude dobrovolně nezaměstnaný, když by to znamenalo jeho škodu, snad dokonce smrt. Vyskytuje-li se nezaměstnanost s katastrofálními důsledky, jde tu o nezaměstnanost nedobrovolnou. Klasikové však vůbec nepředpokládali, že by mohla existovat

nacionalsocialismu. Sonderdienst (zvláštní služba) — to značí, že tyto oddíly SS podléhají jako výkonné orgány Gestapu.

Není už praporů. Dokud nebyl povýšen prapor s h a k n k r a j c e m na říšskou vlajku, měl opozičník aspoň možnost vyvěsiti černo-bilo-červený prapor. Dnes je zakázán, tedy se nevyvěšuje vůbec nic. Jen nejelegantnější auta vyšších činovníků strany, vyzdobena praporečky, se řítí po asfaltu. Dávno se zase ujalo staré „Guten Tag“, vzácností je dnes „německý pozdrav“.

Hodláte-li najmouti místnosti kancelářské nebo obchodní, budete mít v říšském hlavním městě velký výběr. Je prázdných na tisíce pater, ba celých domů. Co do dopravního ruchu se Berlín dnes rovná Milánu nebo Kodani, ruch se tedy nijak nesrovnává s počtem obyvatel 4,236.000.

U všech stánků novin poznáte katastrofální úpadek německého novinářství. Je příznačné, že krisi netrpí tolik sensační tisk jako tisk strany. Kdo by si také koupil Völkischer Beobachter s palcovým nápisem „Říšský ministr Frick na sjezdu kojných“? Unter den Linden, v reprezentaci čtvrti berlínské, prodávají novinářské obchody toliko anglické a francouzské noviny. Znamení doby...

Ano, ale proč nepovstane národ, proč se s tím nevyoprádá, zeptá se leckdo. Národ je unaven vši politikou, bez naděje — a bojí se. Všude má Gestapo spolupracovníky. Gestapo... pod tím si člověk hned představí sklepení, koncentrační tábory a zastřelené lidi. Ale to vše není vidět. Naopak, Gestapo sídlí ve středu Berlína, v Prinz Albrecht-Strasse, naproti obrovité novostavbě říšského ministerstva letectví, v nejelegantnější čtvrti milionového města. Jednotlivé budovy, které lze spíše nazvat paláci, jsou nově upraveny, zařízeny co nejmoderněji, roztroušeny v parku. Jen před vchody do budov postřehnete, nač budovy jsou: hlídky SS s puškami a ocelovými přílbami jsou na stráž, bez kontroly neprokročí nikdo práh v „Gestapu“ (Geheimnis Staatspolizeiamt). Dopravní auta umývají jen příslušníci SS. Okolo parku ostatný drát — více nevidíte. Či rozkazů dnes poslouchá Gestapo; kdo to ví? Jsou to ještě hitlerovci nebo göringovci anebo jsou všichni jen vykonavateli vrstvy politické a hospodářské reakce, jež stojí v pozadí?

Je tu však přece novinka, která stojí za zmínku — novinka na úkor strany. Obrázky Hitlerovy, stranické nápisy mizí valem a ustupují fotografiím „vzkříšené branné moci“. „Richthofenova letka nad Berlínem“, „obrněný admirál Scheer“, „motorisované těžké dělostřelectvo pod Braniborskou branou“, atd. atd. Je tu nyní takřka inflace odborných vojenských spisů, propaganda obrany proti letadlům, válečné výstavy, obraz ulice oživují uniformy vojáků, mezi nimi nápadně mnoho příslušníků letectva. Lidský materiál je ovšem mnohem horší jakosti než za časů profesionální říšské obrany. Automobily s ochranným nátěrem říšské obrany jezdí ulicemi, v řadách stojí na rampách nádraží. Jen jedná novinka politických děl stojí za povšimnutí a cizinec nad ní velmi kroutí hlavou: „Hitlerův boj o evropský mír“...

Opouštíme říši. Zdvořile, ale zevrubně a přesně pátrají v zavazadlech cestujícího po devisách orgány říšské pohraniční stráže, vesměs mladí úředníci, většinou příslušníci SS. Vlak supí z haly pohraniční stanice. Z celnice říšské pohraniční stráže svítí — příšerný, ale opravdu symbolický pohled — „Vůdce“ podobizna na krvavě rudém pozadí... F. L.

Nemůžeme se vymlouvat

Při lehkooatletickém utkání Československo—Rakousko bylo Československo poraženo 69 — 67. Ve „Večerním Českém slově“ pak čteme:

„Porážka našich atletů je nepřijemná, zvláště když letos se nemůžeme na nic vymlouvit.“

Tedy: nejen že jsme byli poraženi, ale je to ještě horší: nemůžeme se na nic vymlouvit. Pravda: mohli bychom svoji porážku omluviti tím, že přšelo. Ale nesnáž jest v tom, že přšelo také na rakouské atlety. Nejvýše by bylo možno se vymlouvat na to, že na československé atlety přšelo více, než na rakouské. Ale i to by dalo práci. Nutno vytknout našim sportovním korporacím, že připustily konání lehkooatletické utkání, aniž bychom měli v zásobě nějakou výmluvu pro případ, že to prohrajeme. Připravily si již naše sportovní organizace dosti výmluv pro berlínskou Olympiádu? Snad jich bude zapotřebí. V. G.

hromadná nedobrovolná nezaměstnanost. Věřili totiž, že v každé situaci se mzda automaticky přizpůsobí odbytovým poměrům u zboží, čili že při veliké nabídce „rukou“ klesne sice mzda, ale také že klesnou — v konkurenci podnikatelů — ceny zboží tak, že dělníci se užijí na jakési přirozené životní míře. Klasikové věřili, že nabídka zboží i práce vyvolá si sama poptávku (po příslušném přizpůsobení cen, výrobních nákladů, mezd atd.).

Vše záleží na spotřebě.

Jiným základním předpokladem klasiků bylo, že kapitál, potřebný k výrobě, vzniká tímž tempem, jak se „spóří“, t. j. jak se lidé z drží u jí spotřeby svých důchodů. Stačí, aby lidé netráceli peníze na běžné spotřební věci, a dávali je k dispozici podnikavým lidem (ať přímo nebo prostřednictvím peněžních ústavů) a kapitál poroste. Ty peníze prý totiž umožní poptávku po strojích nebo jiných výrobních prostředcích (poněvadž se nějak utratit musí), a tak místo výroby věcí spotřebních (třeba přepychových) budou se vyrábět výrobní prostředky a kapitálové vybavení národa se zlepšit.

Keynes svou knihou vyvrací ze základů tuto nauku, která je jednou z hlavních chybných doktrin v hlavách dnešních praktických politiků.

Podle Keynesa je proces tvoření kapitálu zcela jiný.

Aby se tvořily kapitály (= vyrobené těžební prostředky), je potřeba, aby zde předně byla odůvodněná naděje (anticipace) jejich budoucích výnosů. Ta zde však bude jen v tom případě, když bude možno počítat s přiměřeně silnou spotřebou. K spotřebě musí být především chuť nebo sklon — a ovšem kupní způsobilost. Tato chuť k spotřebě musí být v jisté rovnováze k spoření, jinak je spoření nemožné, protože nesmyslné: pro koho se mají stavět stroje, když pod heslem spořit lidé budou omezovat svoji spotřebu a stlačovat svou životní míru individuální i národní?

Mají-li se měnit úspory v kapitálová zařízení je potřeba, aby výnos z nich byl vyšší než úrok, který se platí z té částky peněžní, kterou představuje cena kapitálové investice. Zde se dostáváme ke Keynesovu termínu „hraniční výkonnosti kapitálové“. To je pojem obdobný jako shora uvedená „hraniční neužitečnost práce“. Ke kapitálové investici nedojde (podnikatel si nevypůjčí od strádala), kdyby výnos té investice pravděpodobně nebyl větší než úrok z ní.

Tak jako je spotřeba samozřejmým základním předpokladem výroby s jedné strany, tak v dnešní soustavě je druhým základním předpokladem, aby výnos z investovaného kapitálu byl vyšší než úrok. A teď: Čím menší spotřeba zboží se očekává, tím pravděpodobněji klesne výnos kapitálu, a tudíž klesne i chuť investovat i při velké nabídce „úspor“. Čím víc se konsumuje (a čím větší spotřeba se ještě očekává), tím víc bude chuti do výroby a do investic. Každý vidí už, že tu musí být cosi jako rovnováha mezi tempem spotřeby a tempem spoření a investování. Přežene-li se jedno, ucítí to nepříjemně druhé.

Tato rovnováha se dosud zásadně ponechávala hře soukromých zájmů. Dnešní rozvrat spotřeby i výroby dokazuje, že to nestačí. Je zcela bizarní fakt, že technické pokroky („racionalisace“) mohou problém zaměstnanosti tak nesmírně ztěžovat, že se mohou vyskytovat hlasy vážných lidí na omezení technického pokroku! Když nedovede hra soukromých zájmů rozřešit problém rovnováhy při plné zaměstnanosti, musí se této úlohy podějmout stát. Ten se musí odhodlat řídit spotřebu, úsporu a investiční činnost tak, aby se docílovalo plné zaměstnanosti.

Smysl investic.

Vedle spotřeby a investic je zde však ještě třetí faktor, kterému Keynes říká liquidity-preference (doslova: dávání přednosti likviditě), což budeme překládat jako „touha po likviditě“. Myslí se tím snaha mít majetek v takovém tvaru, aby jím člověk co nejsnadněji mohl naložit k libovolnému jinému účelu než k jakému sloužil dosud. (Na př., když jeden člověk má svůj majetek ve tvaru peněz v zásuvce, a druhý člověk má stejně velký majetek ve tvaru vzácných starožitností, tu každý vidí, že první člověk má svůj majetek ve formě likvidnější než druhý.)

Tato touha po likviditě je důležitým činitelem při investování úspor. Čím silnější je touha mít majetek nebo velkou jeho část ve formě likvidní — a nejlíkvidnější forma dnes jsou hotové peníze — tím méně bude chuti k investicím! Úspory se tedy nebudou obracet do výroby. Protože spořením se zmenšila poptávka po věcech spotřebních, tedy klesla výroba, resp. byl zabrzděn rozmach výroby věcí spotřebních. Ale protože zároveň „touha po likviditě“ odstraňuje lidi od investic, nevzniká žádoucí měrou poptávka po strojích a jiných výrobních zařízeních, a tak tedy naspořené peníze jsou sterilisovány — a je tu nezaměstnanost při nadbytku peněz.

V obecné mluvě se nazývá velká touha po likviditě stavem „nedůvěry“, a malá touha po likviditě stavem „důvěry“. Na tenhle stav působí řada vlivů, které souvisí s předvídáním budoucího vývoje. „Ze všech zásad pravověrného finančnictví jistě žádná není protisociálnější než fetiš likvidity, doktriny to, že jest přímo ctností u investičních institucí, aby soustřeďovaly své prostředky na držbu „likvidních“ cenných papírů. Ta doktrína zapomíná, že neexistuje nic takového jako likvidita investic pro společnost jakožto celek. Sociální účel obratného investování měl by být přemáhání temných sil času a nevědomosti, které zahalují naši budoucnost. Skutečný soukromý účel nejohroženějšího investování dnes je vypálit dřív než kanon, jak to Američané tak dobře vyjadřují, napálit dav, a podstrčit špatnou nebo klesající půlkorunu někomu jinému.“

Co je úrok?

Od dob klasiků se učí všeobecně, že úrok je odměna za čekání, za zřeknutí se spotřeby a za odložení její na příští dobu. Ve skutečnosti úrok není odměna za nespotřebaování, nýbrž za nedržení peněz „v zásuvce“, za zřeknutí se „likvidity“ ve prospěch někoho jiného, komu se peníze půjčují. Výše úroku v přítomnosti se řídí na straně věřitelů nechtutí vzdát se dispoice penězi, což závisí od jejich předvídání budoucí „likvidity“ a tudíž úroku na trhu peněz; na straně dlužníků působí ovšem úvahy analogické. (Jak jinde ukazuje Keynes, úrok může klesnout až na nulu, a lidé budou mít důvod spořit dál — „bez odměny“ — vše záleží na zásobě peněz v oběhu, na potřebě „likvidity“ a na výši hraniční výkonnosti kapitálu. Podle „potřeby likvidity“ se řídí nabídka peněz k úvěru, podle hraniční výkonnosti kapitálu se řídí poptávka po penězích na úvěr.)

Předpoklady zaměstnanosti.

Má-li člověk i společenský celek dosahovat co největšího současně možného blahobytu, musí se úspory hladce měnit v investice, aby úsporami omezená poptávka po spotřebních statcích byla doplněna poptávkou po statcích výrobních. Aby se však mohlo co nejvíc spořit, musí být z čeho; proto musíme se starat o zaměstnanost, což značí, že se musíme starat o to, aby hraničná výkonnost kapitálu neklesla pod úroveň úroku, sice by se neinvestovalo. Úrok musí být tím nižší, čím menší výnos kyne kapitálu z investic v dané době. Jestliže

jsou vyhlídky na zisk v podnikání špatné, dlužno pracovat k snižování úroku. Kdo se domnívá, že zvedání úroku podporuje spořivost, je na osudném omylu: to jí právě zabíjí, protože to oslabuje chuť k podnikání, k zaměstnávání, k spolutovoření důchodů, z nichž se může spořit, ale z nichž se také musí utrácet na běžnou spotřebu, má-li spoření mít smysl a výroba cíl.

Dolování na lahve s bankovkami.

A teď uděláme odbočku do Keynesova přirovnání, kterým znázorňuje podstatu té politiky, která k potírání nezaměstnanosti „potřebuje peněz“ vůbec a zlata zvlášť, a je bezradná, jak si je opatřit, neboť peněz nemá, protože je nezaměstnanost, a ta prý je proto, že není peněz na práci. A tak je to s tou nezaměstnaností opravdu těžká věc! Přečtete si ještě jednou „motto“ tohoto článku, neboť po něm v knize následuje toto pamětihodné kacířství:

„Je to podivné, jak zdravý rozum, když hleděl se nějak dostat z nesmyslných závěrů, raději zvolil úplně „plytvavé“ způsoby vydávajících na dluh (na pomoc nezaměstnaným, pozn. ref.) nežli částečně plytvavé, které právě protože neznamenají úplné plýtvání, bývají posuzovány podle přísně „obchodních“ zásad. Na př. podpory nezaměstnaným, financované ze zápůjček, jsou ochotnější přijímány nežli financování veřejně prospěšných prací za úplatu pod běžnou úrokovou sazbou; zatím co ta forma kopání děr do země známá jakožto dolování na zlato, která nejen nepřidává ani špetku ke skutečnému blahobytu světa, ale znamená promarnění práce, je ze všech řešení nejpříjemnější.“

„Kdyby ministerstvo financí naplnilo staré lahve bankovkami, pohřbilo je v přiměřených hloubkách do vyčerpaných dolů uhelných, které by pak dalo zasypat až po povrch smetím z měst, a kdyby pak ponechalo soukromému podnikání podle osvědčených zásad laissez-faire zase ty bankovky vykopávat (právo na to by se ovšem získalo jen zaplacením pachtovného za to bankovkorodé území), — tu by nemusilo být žádné nezaměstnanosti a — za pomoci dalších přesunů, skutečný důchod společenského celku a také její kapitálové bohatství by bylo o hodně větší než teď je. Zjistěte bylo by rozumnější stavět domy a podobně; ale jsou-li zde politické a praktické nesnáze, to horší by bylo lepší než nic.“

„Analogie mezi tímto opatřením a zlatodoly skutečného světa je úplná. V obdobích, kdy zlato je dosažitelné v přírodních hloubkách, zkušenost ukazuje, že skutečný blahobyt světa roste rapidně; a když jen málo zlata je dosažitelné, tu náš blahobyt trpí stagnací nebo úpadkem. Tak zlatodoly mají největší hodnotu a význam pro civilizaci. Zrovna jako války byly jediným způsobem velkorysého vydávání peněz na dluh, který státníci považovali za ospravedlnitelný, tak dolování zlata jest jedinou zámkou pro děláni děr do země, který se bankéřům jevil jako zdravé finance; a každá z těchto činností hrála svoji roli v pokroku — když nebylo ničeho lepšího. Abychom ještě uvedli podrobnost: tendence v dobách hospodářské tísně pozorovaná u zlata, že jeho cena roste v jednotkách práce a zboží, tato tendence podporuje eventuální zotavení, poněvadž ona zvěšuje hloubku, v níž se ještě dolování zlata vyplácí a snižuje minimální jakost rudy, kterou se ještě vyplácí těžit.“

„Starý Egypt byl dvojnásob šťastný, a nepochybně tomu vděčil za své pohádkové bohatství, že měl dvojitou činnost — totiž stavění pyramid a hledání drahých kovů — jejíž plody, ačkoli nemohly sloužit k uspokojování lidských potřeb spotřebou, nekazily se při nabytí. Středověk budoval katedrály a zpíval smuteční písně. Dvě pyramidy, dvě mše za mrtvé, jsou dvakrát tak dobré jako jedna; ale ne tak dvě železnice z Londýna do Yorku. Proto my nemáme tak snadné východisko z útrap nezaměstnanosti! Vždyť té věci dobře rozumíme — vyškolili jsme se přece tak, že se už k nerozeznání podobáme moudrým bankéřům, neboť pečlivě uvažujeme dříve než něco přidáme k „finančním“ břemenům potomstva tím, že jim postavíme domy, ve kterých budou moci bydlet. Útrapy nezaměstnanosti musíme přijímat jako nevyhnutelný následek toho, že používáme na postup státu těch zásad, jež jsou nejlépe vykalkulovány k „obohacování“ jednotlivce tím, že mu umožňují hromadit nároky na požitky, jichž on si nehodlá dopřát v nějakém určitém čase.“

Jak spravujeme peníze.

Poněvadž žijeme v soustavě, ve které se provádí výměna zboží a pracovních výkonů za peníze v rozsáhlé dělbě práce, přichází na trh poptávka jakožto „peníze“. Správa peněz je v dnešní soustavě velice důležitou složkou hospodářské po-

litiky. Keynes však několikrát upozorňuje, že správa peněz sama o sobě nestačí řídit hospodářský vývoj státu žádoucím směrem, že k ní musí přistoupit také veřejné řízení investic a spotřeby. Nicméně správa peněz má veliký vliv na zaměstnanost — buď dobrý nebo špatný, podle zásad jimiž se řídí.

Peněžní autorita (tak Keynes označuje soubor faktorů, jež řídí oběh peněz — prakticky je to cedulová banka s jistým vlivem ministerstva financí a s pozadím velkobank) má zásobovat hospodářský život žádoucím množstvím peněz, aby „touha po likviditě“ klesla a s ní aby klesla sazba úroková. Shora bylo ukázáno, že hraniční výkonnost kapitálu musí být vyšší než úroková sazba (mají-li soukromí podnikatelé podnikat a zaměstnávat lidi). Z toho plyne, že když na př. vinou krise velmi klesne hraniční výkonnost kapitálu, musí být stlačen úrok ještě pod ni, i kdyby to mělo být sebe hlouběji. Keynes ukazuje, jak se k tomu snižování úroku velmi dobře hodí operace na volném trhu, které jednak hned rozmnožují peníze na trhu a tím srážejí úrokovou míru, jednak vzbuzují u lidí důvěru, že ani budoucně nebude nouze o peníze, a tak zaplašují strach z nelikvidnosti a podporují investice. Cedulová banka by měla provádět operace na volném trhu (nákup a prodej bezpečných dílčích dluhopisů) s papíry všech splatností (t. j. s papíry, splatnými za dobu krátkou, střední i dlouhou). Podle délky dluhu — za ostatních okolností stejných — se totiž řídí úroková sazba, takže na trhu je celá řada úrokových sazeb, a cedulová banka by na všechny měla vykonávat řídicí vliv. Keynes doslova praví: „Snad souborná nabídka cedulové banky, že koupí a prodá za určité oznámené ceny papíry se sirotčí jistotou všech splatností, na místě jediné bankovní sazby pro krátkodobé směnky, jest nejdůležitější praktické zdokonalení, které může být učiněno v technice správy peněz.“

Keynes považuje za osudnou chybu, že cedulové banky nechtějí obchodovat také dlouhodobými obligacemi. Poznává, že ve Velké Británii pole záměrného vlivu cedulové banky na peněžní trh se rozšiřuje.

Záleží na práci, ne na penězích.

S jistého hlediska posuzováno, vzniká a trvá nezaměstnanost tím, že se peníze nedostávají do oběhu v žádoucím množství za žádoucích podmínek, čili že se peníze nevyrobějí a neuvádějí na trh podle týchž zásad, podle nichž se na trhu rozmnožuje zboží a služby.

„Nezaměstnanost se rozvíjí, aby se tak řeklo, protože lidé chtějí měsíc na nebi — lidé nemohou být zaměstnáni, když předmět jejich touhy (t. j. peníze) je něco, co nemůže být vyráběno a po čem poptávka nemůže být snadno udušena. Není tu jiného prostředku než přesvědčiti veřejnost, že zelený sýr je prakticky stejná věc, a mít pod veřejným vlivem továrnu na zelený sýr (t. j. cedulovou banku).“ „A jest zajímavé povšimnouti si toho, že ta charakteristická vlastnost zlata, o níž se tradičně myslelo, že činí zlato zvlášť způsobilým k používání za měřítko hodnoty, totiž nepružnost jeho nabídky, objevuje se teď právě tou charakteristickou vlastností, která je na dně nesnázi.“

Dlužno poznamenat, že už dřív Keynes ukazoval, že nepružnost oběhu peněz je způsobena špatnými zásadami správy peněz, tedy cedulovými bankami a ostatními faktory, ne tedy pouze nepružností nabídky zlatého kovu.

Deflace — špatný prostředek.

Keynes věnuje velmi mnoho místa a přemýšlení vyvrácení klasické nauky, že vinu na nepřizpůsobování zaměstnanosti k odbytovým poměrům má tuhost čili nepružnost mezd. Dokazuje, že ta toužebná „pružnost“ (t. j. stlačitelnost) mezd krizi nemůže zmírnit nýbrž zhoršit, a že nepružnost mezd (držení jich odborovými organisacemi a jinými faktory) je správná. Za dnešní soustavy hospodářské se musí učinit

Vyhlídka do budoucnosti.

Kniha Keynesova končí touto státi:

„Jest splnění těchto myšlenek nadějí visionářskou? Mají nedostatečné kořeny v motivech, jež řídí vývoj politické společnosti? Jsou zájmy, které chtějí vyvrátit, silnější a zřetelnější než zájmy, kterým chtějí sloužit?

„Nepokouším se o odpověď na tomto místě. Vyžadovalo by to svazku jiného rázu nežli je tento, aby naznačil jen obrysy praktických opatření, do nichž by se měly postupně odít. Ale jsou-li ty myšlenky správné — předpoklad, na němž autor nutně staví to, co píše — bylo by mylné, předpovídat, brát v pochybnost jejich moc nad nějakým časovým obdobím. V přítomném okamžiku, lidé neobyčejně dychtí po mnohem hlubší diagnóze; ještě pozoruhodněji ochotní jsou ji přijmout; jsou chtívi vyzkoušet ji, i kdyby byla jen trochu přijatelná. Ale naproti této současné náladě, ideje ekonomistů a politických filosofů — ať jsou správné i ať jsou špatné — jsou mocnější než se obecně chápe. Vskutku svět je ovládnán málo čím jiným. Praktičtí lidé, kteří myslí o sobě, že jsou vyňati z nějakých intelektuálních vlivů, jsou obyčejně otroky nějakého mrtvého národohospodáře. Šilenci u moci (madmen in authority), kteří slyší hlasy ve vzduchu, destilují své bláznění z nějakého akademického psavce z doby před několika lety. Jsem jist, že síla opevněných idejí. Pravda, nikoli hned, nýbrž po jistém intervalu; neboť na poli ekonomické a politické filosofie není mnoho těch, na které působí nové teorie, když překročili dvacet pět nebo třicet let svého věku, takže myšlenky, jež veřejní úředníci, politikové a i agitátoři aplikují na současné události, pravděpodobně nejsou nejnovější. Ale dřív nebo později, jsou to myšlenky, nikoli opevněné zájmy, které jsou nebezpečné ať pro dobro nebo pro zlo.“

pružným faktorem peníze, nikoli mzdy. A na tomto místě se K. dostává k nejrozhodnějšimu odsouzení deflační politiky, která se pokoušela a ještě leckde (i u nás) pokouší řešit krizi pevným držením měny a stlačováním mezd a jiných pracovních důchodů, a jež vede k zvětšování břemene dluhového. Čtème:

„I. Mimo společnost socialisovanou, kde mzdová politika je upravena dekrety, není žádných prostředků, jež by zaručily rovnoměrné snížení mezd pro každou třídu práce. Výsledku možno dosáhnout jen řadou postupných, nepravidelných změn, jež nelze ospravedlnit žádným měřítkem sociální spravedlnosti nebo hospodářské vhodnosti, a jež pravděpodobně mohou být ukončeny pouze po pustošivých a neblahých zápasech, v nichž ti, kteří mají nejslabší posici pro vyjednávání, budou trpět v poměru k ostatním. Změna v množství peněz, naproti tomu, je už v moci většiny vlád, a to buď politikou operací na volném trhu nebo podobnými opatřeními. Běře-li se zřetel k lidské povaze a našim institucím, pak to může být jen pošetilá osoba, kdo by dal přednost pružné mzdové politice před pružnou peněžní politikou, ledaže by dovedl uvést takové výhody mzdové pružnosti, kterých nebylo možno dosáhnouti pružnou politikou peněžní. Jenže, za ostatních okolností stejných, metoda poměrně snadno použitelná by měla dostávat přednost před methodou, jež jest pravděpodobně tak nesnadnou, že je prakticky nepoužitelná.

„II. Jestliže peněžní mzdy jsou nepružné, pak takové změny v cenách, jež se vyskytnou, budou hlavně odpovídat zmenšené hraniční produktivitě výrobního zařízení už existujícího, jak jeho výtežek se zvětší; (při tom nemyslíme na ceny „administrované“ nebo monopolní, které jsou určovány jinými úvahami nežli hraničními náklady). Takto bude zachována největší možná slušnost mezi prací a činiteli, jejichž odměna je smluvně určena v penězích, zejména třídou rentiérů a osobami s pevnými platy v trvalém zařízení nějaké firmy, ústavu nebo státu. Jestliže důležité třídy mají mít své odměny pevně určeny v penězích v jakémkoli případě, tu sociální spravedlnosti a vhodnosti jest nejlépe vyhověno, jestliže odměny v š e c h faktorů (vyjádřeny v penězích) jsou trochu nepružné. Běře-li se zřetel k velkým skupinám důchodů, které jsou poměrně nepružné v peněžním vyjádření, pak to může být jen nespravedlivá osoba, kdo by dal přednost pružné mzdové politice před pružnou peněžní politikou, ledaže by dovedl uvést výhody prvé politiky, kterých by nebylo lze dosíci druhou.

„III. Methoda, při níž se zvětšuje množství peněz, vyjádřené v jednotkách mzdy, tím že se sníží jednotka mzdy, zvětšuje poměrně břímě dluhů; naproti tomu metoda, která dosahuje stejného výsledku rozmnožováním peněz beze změny mzdové jednotky, má na dluhy účinek opačný. Běře-li se zřetel k nadměrnému břemeni mnoha typů dluhů, pak to může být pouze nezkušená osoba, která by dala přednost methodě prvé.“

To je tedy ortel Keynesův nad řediteli deflační politiky: mohou to být pouze lidé pošetilí, nespravedliví nebo nezkušení (foolish, unjust, inexperienced) — ledaže by dovedli ukázat takové výhody své politiky, kterých by politikou peněžní pružnosti dosáhnouti nebylo možno. (A ten důkaz si Keynes představit nedovede.)

Bezbolestná smrt rentiérova.

„Euthanasie rentiérova“ je snad nejnámějším heslem, které z této knihy už vyletělo do denního tisku. Keynes tedy vidí nebo snad doporučuje bezbolestné „zesnutí v Pánu“ toho druhu ctihodných občanů, kteří žijí z úroků (ať už si k jistě pomohli jakkoli)? To je tak: Keynes soudí, že rozmach techniky výrobní a dopravní za současného lepšího uvědomení lidstva ve věcech hospodářských, povede k nesmírnému zvětšení výroby spotřebních statků i výrobních prostředků; následek toho bude pokles peněžního výnosu dalších a dalších kapitálových investic. Lidstvo však sezná, že má-li se udržovat zaměstnanost a vzrůstat blahobyť, že je nutno udržovat úrokovou míru pořádku pod „hraniční výkonností kapitálu“. A tak milý úrok klesne až na nulu! Lidé budou sice mít důvod i chuť spořit dál, ale nebudou dostávat žádný úrok ze svých úspor — ale zato budou mít neomezenou možnost k práci a výdělku, pokud vůbec budou schopni a ochotni pracovat. —

Život a instituce

Georges Weill:

Noviny v diktaturách

(Usměrnění novin po válce II.)

Německé noviny usměrněny již za republiky.

Německé noviny byly několik let po válce ve velice neklidné situaci. Ve všech poražených zemích byli měšťané i lidové vrstvy přesvědčeni o tom, že noviny je obelhávaly, že je živily ilusemi a nepravdami. Tím se i časopisy, které mívaly velice dobrou pověst, staly nepopulárními. Nový politický režim v Německu, jenž byl na jedné straně zmítán vnitřními krisemi a na druhé straně neustálými konflikty se západními mocnostmi, poskytoval žurnalistu jen velice nepatrné záruky. Noviny byly zejména stísněny krisí hospodářskou. Usměrnění a skoncentrování novin po americkém způsobu se ukázalo již před válkou, a inserty nabyly velkého místa. Proto byly noviny zvýšeně citlivé k obrovské finanční inflaci, která se vyvrcholila roku 1923. Ona způsobila zánik skoro všech drobných novin, vydávaných v malých městech, které si nezachovaly potřebných rezerv pro špatné dny. Byla vhodná doba pro kapitalistické magnáty, kteří byli dosti agilní a nakoupili za málo peněz mnoho časopisů, jimiž nabyli politického vlivu nad celým národem uprostřed zmatků. O to se postarali zejména vedoucí velkopřemýšlníci.

Jeden z nejslavnějších mezi těmito nakupovači žurnálů byl Stinnes, král Poruří. Podle kompetentních úsudků to byl ze všech těchto lidí ještě nejpočetnější, jenž neměl schopnosti skrýti svá dobytá území. Začal již za války, kdy spojil své noviny s tiskárnou a s papírnou podle vzoru „vertikálních trustů“. Když došlo k velké inflaci, postupoval kupředu obřími kroky. Když roku 1923 se konal v Münsteru kongres německého tisku, koupil Stinnes svůj stočtyřicátý deník. Když roku 1925 zemřel, zřítíla se celá tato novinářská velmoc, udržovaná jediným člověkem.

Podobnými metodami jako on, ale méně hlučně pracovali jiní velcí ředitelé těžkého průmyslu, kteří založili v Kolíně „Wolf-Strauss-Konzern“. — Ještě podnikavější byl Hugenberg. Ve svém mládí se účastnil na východě pruských zápasů proti Polákům, později však uplatnil svůj velký organizační talent jako prezident rýnských ocelářů. Mnozí z nich na přání Viléma II. zakoupili již před válkou akcie trustu Scherlova, jenž konkuroval s Ullsteinem a Mossem. Konsorcium, které takto vzniklo, si zavolalo na pomoc Hugenberga, aby je vyvedl z válečné krize. Tak se dostal tento muž k žurnalistice. Pochopil, že Stinnes se spoustou svých novin, s jejich hospodářskými články a jejich obranami velkého průmyslu jen nudí své čtenáře, ztrácí abonenty i firmy dodávající inserty. Hugenberg si vzal příklad z Northcliffa a snažil se vydávat noviny zajímavé, živé, plné aktualit. Tyto noviny měly využívatí vášní poraženého Německa a hlásati nacionalismus. S pomocí obratného finančního vedení dosáhl s těmito projekty úspěchu. K novinám jeho trustu byly připojeny různé „Korrespondence“, telegrafická agentura „Telegrafen-Union“, insertní společnost „Ala“, a filmová společnost „Ufa“. Můžeme-li věřit článku pacifistického časopisu Die Menschheit z roku 1930, měl Hugenberg ve svém trustu 1.600 denních listů.

Německé noviny byly tedy již za republiky usměrněny vlivem mohutných hospodářských koncernů, přes to však se v podstatě těšily ze svobody tisku zaručené výmarskou ústavou. Praxe administrativních úřadů a soudů však často tuto svobodu již tehdy silně omezovala. Tak na příklad nejvyšší soud v Lipsku prohlásil již 17. ledna 1927 při zákazu kterýchsi novin:

„Rozšiřování zpráv o přestupcích Německa proti versailleské smlouvě je trestné jako zločin velezrady, jsou-li vojenské úřady toho názoru, že národní obrana je v nebezpečí.“

Co se týče vnitřní politiky však, německý tisk mohl hájiti všechny teorie a hlásati zásady všech stran.

Počet německých časopisů z roku 1930, kdy při zářijových volbách se ukázala síla nacionálně-socialistického hnutí, byla tato: 1495 neutrálních deníků, 444 nacionalistických, 312 náležejících ke katolickému středu, 169 socialistických, 209 měšťansky umírněných, 89 demokratických, 101 náležejících k lidové straně bavorské, 56 náležejících k lidové straně německé, 63 liberálních, 8 nacionálně-socialistických a 18 agrárních. — Berlínské noviny měly 5.000.000 čtenářů. Každé z nich měly asi 250.000 výtisků denně, kromě „Morgenpostu“, jež měla 600.000 výtisků denně. Venkovské časopisy měly 45 milionů čtenářů, podléhaly však berlínskému vlivu. — Velké trusty byly při plné síle. Firma Ullsteinova zaměstnávala 10.000 osob. Listy jednotlivých stran byly dobře organizovány, zejména listy centra a noviny sociálně demokratické. Liberální časopisy měšťanské se však stávaly stále konzervativnější. V celém Německu tehdy bylo 10.686 časopisů.

Usměrnění politické.

Jakmile v některé evropské zemi triumfovala diktatura jednoho muže nebo jedné strany, bylo první starostí vítězů utlačit svobodu tisku. Ujistovali při tom, že jde pouze o nezbytné dočasné opatření a uznávali, jak významnou úlohu mají noviny v každém státě, v němž všechno je podřízeno jediné autoritě. Tento program, který koncipoval již Napoleon a Metternich, tlumočila v západním světě po prvé Itálie. S počátku za období dobovatelského přepadaly skupiny fašistů v mnohých městech redakce nepřátelských novin a dopouštěly se surových násilí na redaktorech. Po vítězství fašismu však přistoupili k řádné organizaci. Podle jakých zásad se to dálo, dovíme se nejlépe z řeči Mussoliniho, pronesené v roce 1928 k italským žurnalistům:

„Při totalitním režimu nemůže tisk státi v odporu proti této totalitě. Proto celý italský tisk je fašistický a musí být hrd na to, že smí bojovati v jedné linii pod praporem fašistickým. Nejsvobodnější tisk z celého světa je tisk italský. V jiných zemích musí noviny poslouchati rozkazů jednotlivých skupin plutokratů, rozkazů stran nebo

jednotlivců. V jiných zemích přísluší novinám jen hubený úkol nakupovati a prodávati vzrušující novinky, jejichž četba způsobuje mezi obyvatelstvem jakési zblbnutí. Všude jinde noviny jsou ovládány rukou malého počtu jednotlivců, kteří se dívají na novinářství jako na druh průmyslu, docela příbuzný průmyslu kožařskému nebo železářskému. Italské noviny jsou svobodné, protože slouží pouze jedné věci, jednomu režimu. I jsou svobodné, protože v mezích zákonů tohoto režimu mají působiti a působí jakožto kontrola, jako kritika, jako pohonná síla.“

Těmito zásadami se inspirovalo italské zákonodárství. Podle dekretů z roku 1923 a 1924 dostali policejní prefekti rozhodnou moc nad novinami. Později bylo zřízeno Ústřední ředitelství tiskové služby, jež dostalo za úkol politický dozor nad novinami, — a založena byla i Kancelář tisková a propagační, jež se stará o otázky administrativní. Vláda povzbuzovala noviny, aby využily všech nových vymožeností a vyžily se co nejmodernějším způsobem. Měla v úmyslu zajistiti lidem zaměstnaným žurnalistikou pracovní smlouvy, týdenní odpočinek, placené prázdniny a náhradu v případě propuštění. Italské noviny nemají být jen sbíráním aktualit. Jich redaktori mají býti tak schopni, aby sami chápali směrnice s hora jim davané, aby ospravedlňovali politiku Říma a odmítali výhody, které se proti nim uvádějí. Od této teorie k praxi jest však daleko.

Příklad s politickým usměrněním novin, jež dala fašistická Itálie, nenarazil v Německu na nepochopení. Po volbách z roku 1930 bylo možno pozorovati, jak mnoho žurnálů až do té doby neutrálních, se ponenáhlu počalo přidružovati k Hitlerovu hnutí a jak vliv Hitlerova mnichovského orgánu „Der Völkische Beobachter“ ode dne ke dni stoupal. Konservativní vlády, které v té době nastupovaly, počaly svíratí a usměrňovati tisk stále energičtěji, zejména komunistický tisk byl dekrety z roku 1931 a 1932 z valné části zakázán. To byly jen prozatímní prostředky. Když roku 1933 uskutečnil Adolf Hitler svou „národní revoluci“, zavedl nový systém i ve věcech tiskových. Vyloučení židů z veřejného života bylo provedeno zejména energicky v žurnalistice, kde jich bylo zejména mnoho. Aby daly dobrý příklad, byly nuceny firmy Ullstein a Mosse dáti výpověď svým nejvyšším šéfům a poslouchati komisářů nacionálně socialistických. Důsledkem toho bylo, že firma Mosse v červenci 1933 zastavila platy a musela zažádati o soudní likvidování. V tomtéž měsíci publikoval pruský ministr vnitra seznam zahraničních časopisů v Německu zakázaných: bylo jich 291. Pak došlo k opatřením pozitivním. Po zničení tisku socialistického a komunistického byla zřízena komora německého tisku. Jest dostatečně známo, že bylo zřízeno propagační ministerstvo v čele s drem Göbbelsem a že tiskový zákon ze 4. října 1933 přesně formuloval, kdo může býti šéfredaktorem. Kdokoli se uchází o toto postavení, musí býti zapsán ve speciálním seznamu a schválen ministrem. Tento si od něho vyžádá důkazy jeho schopnosti a jeho bezúhonnosti. Šéfredaktori musí býti arijské rasy, jejich ženy rovněž, a jejich povinností jest, vyloučiti z novin:

„všechno, co by mohlo zeslabiti sílu německé říše, uvnitř nebo na venek, schopnost její obrany, její kulturu nebo hospodářství, co by mohlo se dotknouti náboženského cítění, všechno, co se přičií cti a důstojnosti Němce.“

Podle jiných článků tohoto zákona byly žurnalistům dány určité hmotné záruky. Zatím co Itálie usměrňovala tisk a předstírala ještě alespoň sofisticky, že tím vlastně podporuje jeho svobodu, — je Německo prvním státem na světě, jenž se k boji proti tiskové svobodě otevřeně přiznal. Ministr propagandy dr. Göbbels totiž připojil k těmto zákonům komentář:

„Princip tiskové svobody již dávno zastaral a počíná ztráceti svou vážnost na celém světě. Svoboda musí býti omezena tam, kde se počíná dotýkati práv a povinností národa a státu.

Je možné, aby vláda v některých svých rozhodnutích se mýlila. Jest však naprosto nemožno, že by po této vládě mohlo přijíti něco lepšího.“

Tímto dodatkom ministr propagandy odúvodnil, proč všechny noviny jsou povinny hájiti právě jen politiku nacionálně-socialistickou. Pod tímto předpisy se ovšem daří jen nejobratnějším redaktorům udržeti něco pestrosti v německých novinách. Podle pramenů z roku 1934 a podle informací novinářského institutu v Berlíně za pouhý rok nacionálně-socialistické diktatury poklesl počet německých deníků ze 2700 na 1200. Počet žurnalistů klesl z 19.000 na 5300. V prosinci toho roku předseda tiskové komory zakázal založení kteréhokoli nového časopisu až do března 1934 a zakázal i jakoukoli propagandu k získávání abonentů. Jest ovšem zábavné, že v květnu 1934 ministr propagandy takto sevřeným novinám ostře vytýkal jejich nudnost a bázlivost.

V jiných zemích, v nichž vládne diktatura nebo polodiktatura, byla praxe usměrnění tisku různá. Pro M a d' a r s k o na příklad platí:

„Oficiální novinová censura neexistuje, bez úředního povolení však nesmějí vycházeti žádné noviny. Každý časopis může být zastaven prostým ministerským usnesením. Dokonce i prodej novin na ulici podléhá ještě starým zákonům z dob války.“ (Hrabě Sforza.)

Podobný utlačující a usměrňující systém jest zaveden i v Polsku a v Rakousku.

Usměrnění tisku v SSSR.

Po revoluci v dubnu 1917 prozatímní vláda ohlásila v Rusku svobodu tisku. Monarchistické noviny přestaly vycházeti, čímž dokázaly, že bez podpory a bez státní subvence nemohou existovati. V Petrohradě a Moskvě se počaly objevovati četné žurnály socialistické, stejně jako se roku 1848 v Paříži a ve Vídni počaly vynořovati noviny liberální. Sovětské noviny porevoluční byly stejně naivní a měly stejnou zálibu pro hlučné a prázdne fráze. Tyto poměry se změnily, když došlo k revoluci bolševické.

Nestalo se to najednou. První dekret rady lidových komisařů dokonce zajistil novinám naprostou svobodu, kterou prozatímní vláda, jež už byla v agonii, se tři dny před tím pokusila obmeziti. Za tři dny však se počal otázkou zabývatí vedoucí sověť. Trocký prohlásil, že za občanské války je nutno nakládati s novinami jako se soukromým majetkem. Lenin šel ještě dále a oznámil, že jest nutno, aby měšťanský tisk byl potlačen a aby tiskárny a celé jich zařízení bylo rozděleno mezi rozmanité socialistické strany. To bylo odhlasováno 34 hlasy proti 24 hlasům a měšťácké noviny zmizely. Definitivně byly zabyty dekretem z ledna 1918. Za půl roku podlehly témuž osudu opoziční žurnály socialistické. Tím se počalo v Rusku období čistě komunistického tisku.

V letech 1919 a 1920, kdy sověty bojovaly za svůj život, byl tisk organisován válečným způsobem. Nebylo strojů, typů ani papíru. Bylo třeba se uspokojiti špatně potištěnými listy, jež vypadaly prauboze. Aby se mohlo pokračovati v akci a v propagandě, byly vynalezeny nástěnné noviny, listky, podobné reklamním oznámením, jež byly zavěšovány na černých deskách v továrnách a na školách. Poměry se zlepšily, když bílé armády byly poraženy. Ústřední úřad, jemuž podléhal tisk, „Gosisdat“, byl opatřen potřebnými finančními prostředky, takže mohl roku 1921 bezplatně rozdělovati stroje a papír všem uznaným žurnalistům strany.

Konečně byla zřízena „nep“, nová politika, jež se pomalu vracela k soukromému obchodování. Výnos z ledna 1922 oznámil, že noviny budou nadále zvláštními podniky, jež se musí řídit podle obchodních zásad. Tato zásada byla přizpůsobena komunistickému režimu a zůstala od té doby zachována. Noviny jsou nuceny platiti si papír jako svůj materiál, ústřední výbor však řídí tisk, podporuje přátelské žurnály, dodává jim zprávy i redaktory. Tímto způsobem byla vytvořena státní žurnalistika, jejímž posláním je působiti svým vlivem na dělníky a sedláky, řídití a přesvědčovati celý národ. Existují velké žurnály ústřední, jimž v čele stojí hlavní poli-

tické noviny „Pravda“ a hlavní informační noviny „Izvestija“. Kromě toho jsou žurnály krajinské stejného rázu. Všechny tyto noviny vedle článků profesionálních redaktorů používají stále více spolupráce svých dělnických a selských dopisovatelů. Existují žurnály pro široké zástupy, v nichž hlavní události jsou líčeny co nejprostěji a nejkonkrétněji a vždycky při tom propagují komunistickou ideu. Kromě toho jest stále více novin nástěnných, které se buď tisknou, píšou na stroje, nebo dokonce malují v živých barvách podle temperamentů lidových obrázkářů. Jsou zvláštní noviny pro armádu, jimž se přikládá velká důležitost. Ještě větší význam pak se připisuje novinám pro mládež.

Všechny sovětské noviny nejsou psány rusky. Sověty vytvořily velký počet autonomních republik a stejně velký počet novin pro národní menšiny v nejrozmanitějších jazycích. Některé z těchto jazyků byly pouhým nářečím, takže pro ně bylo třeba teprve vytvořiti jejich abecedu. Hlavní věc je, aby každý sedlák ukrajinský i turkmenský, čuvašský i tatarský mohl čísti a slyšeti řeč komunistů, formulovanou ve svém vlastním jazyce. Proto také nemůže býti nějaké řeči o tiskové svobodě. Roku 1927 to Stalin slavnostně formuloval:

„Nemáme svobodu tisku pro buržoasii. Nemáme svobodu tisku pro menševiky ani pro revoluční socialisty, kteří v našem státě reprezentují zájmy poražené a podrobené buržoasie.“

Roku 1932 byl 5. květen, výroční den tisku, oslavován zvláště slavnostně, poněvadž na ten den připadalo 20. výročí založení „Pravdy“ a 15. výročí časopisu „Izvestija“. Současně byly vydány k tomuto dni oficiální statistiky.

„Z nich se dovídáme, že Rusko mělo roku 1913 859 novin s nákladem 3.500.000 výtisků — zatím co roku 1932 bylo 5.600 novin v nákladu 35.000.000 výtisků. Největší z nich, „Pravda“, měla náklad 2.000.000 výtisků. Kromě těchto 5.600 tištěných žurnálů, z nichž vycházelo 4000 v ruštině a 1600 ve třiaosmdesáti jiných jazycích, — bylo ještě 1700 žurnálů továrních, 2500 žurnálů kolchozních a 200 tisíc žurnálů nástěnných.“

Průmyslová pětiletka připravila také pětiletý plán pro noviny, který ještě počet novin v sovětském svazu vycházejících rozšířil.

Tisk emigrantský.

Potlačení svobody v tolika velkých zemích ovšem způsobilo, že vznikl zvláštní druh novin emigrantských. Rusové mají v mnoha evropských městech mnoho různých novin, z nichž nejdůležitější jsou pařížské „Poslednije novosti“ redigované od roku 1921 Miljukovem. Tento bývalý ministr prozatímní vlády tu vytvořil úplný pařížský žurnál se všemi rubrikami velkých žurnálů, psaný rusky a určený především pro emigraci. Je to žurnál republikánský, na něž se charistické ruští emigranti dívali dlouho s nevolí. Teprve poněmáhlo bylo uznáno, že tento časopis je nezbytným, aby spoludružoval rozličné skupiny ruské emigrace na celém světě. Několik set výtisků tohoto deníku odbírá i Sovětský svaz a dodává je svým správním úřadům za účelem informačním.

Italská emigrace má rovněž mnoho časopisů protifašistických, jejichž přehledku jsme viděli v roce 1928 na výstavě v Kolíně nad Rýnem. Jakýmsi oficiálním žurnálem emigrace italské jest „Liberta“, vydávaná od roku 1927 v Paříži v nákladu 15.000 výtisků. Kromě toho vycházejí četné noviny jinde, zejména v Jižní Americe. Kromě toho prý existuje tajný tisk protifašistický v Itálii, jenž obíhá od jednotlivce k jednotlivci, přes všechn dozor vlády. Ve všech emigrantských časopisech se ostatně objevili podezřelí spolupracovníci. Jeden z vůdců italské emigrace odhalil, jak v jednom z těchto žurnálů kterýsi agent provokatér dosáhl v prosinci 1927 toho, aby velkým písmem byla otřesena výzva ku zavraždění Mussoliniho. Důsledkem tohoto článku bylo, že francouzská vláda noviny zakázala.

Hitlerovo vítězství v Německu způsobilo vznik mohutné emigrantské žurnalistiky německé v Holandsku, ve Francii, v Československu, v Anglii a v Americe. Nespadá do rámce tohoto článku, abychom se tímto tiskem zabývali podrobněji. Jsou to již jen důsledky největších výstřelků spoutání a „usměrnění“ denního tisku, jehož vývoj jsme sledovali od jeho počátků hospodářských, až k jeho extrémním výsledkům politickým.

Bedřich Pilc:

Ženská práva v praxi dnes

Politické úspěchy v Anglii.

Aby něco v Anglii mělo úspěch, musí to být podepřeno historií a musí se vyvíjet pomalým tempem. Ženská práva nevyhovují těmto podmínkám: nemají historii ani pomalé tempo.

Podle spolehlivých pramenů byla ještě roku 1844 v jižní Anglii jakási paní Ann Hollandová prodána v dražbě pánovi, jenž se jmenoval Johnson, za 11 liber. O tomto případě stojí dokonce psáno, že paní Hollandová byla k dražbě vedena s provazem na krku jako dobytče. O 60 let později táhly sufražetky ulicemi Londýna a dožadovaly se hlasovacího práva, v němž viděly poslední a nejdůležitější záruku své politické rovnoprávnosti.

Až do té doby platila v Anglii zásada, že žena stává se v manželství jedinou právní jednotkou spolu se svým manželem a že on ji ve všem reprezentuje. Bacon praví: „Podle zákona tvoří muž a žena jednu osobu. Jedna osoba může mít jen jedinou vůli, a ta spočívá v muži.“

Tato vůle v muži spočívající se projevovala někdy dosti drasticky. Ještě před padesáti lety bylo samozřejmostí, že se Angličan pan Jackson díval na svou ženu jako na samozřejmě svoje vlastnictví. Když k němu jevila málo přítulnosti, opustila ho a nechtěla se k němu již vrátit, odvezl si ji domů násilím, a celá společnost i soudce mu dali úplně za pravdu. Tento pan Jackson nám zanechal svůj projev, podle něhož na základě dávných právnických představ i podle současného anglického práva smí každý muž jednati tak, jak jednal on. Dáma, jež byla jeho chotí, to však neuznala, odvolala se k vyšší instanci a dosáhla toho, že způsobila v právech anglických žen celou revoluci. Odvolací soud roku 1891 vydal na základě jejího odvolání novou právní normu a prohlásil, že výrok prvního soudce byl barbarský a zastaralý.

Bylo třeba si zopakovati tento pathetický příklad, abychom pochopili pathos sufražetek. Jejich cílem v Anglii bylo fakticky vybojovati pro ženy nejzákladnější lidská práva. Při tom, po faktické stránce, se těšila žena v Anglii vždycky postavení velice příznivému. V této zemi, která první vytvořila typ samostatné ženy, však byl největší protiklad mezi faktickým postavením žen a mezi zákonnými právy v teorii. A teprve roku 1928 se anglickým ženám podařilo, že dosáhly rovnoprávnosti s muži.

Ukázalo se, že sufražetky měly pravdu v tom, že se domáhaly především práv politických. Jakmile dosáhly práva volebního, mohly využití svého postavení ke zlepšení právní situace ženy ve všech oborech. A podařilo se jim dosáhnouti práv i pro vdané ženy. Teprve dnes došly tak daleko, že anglická vdaná žena není již součástí majetku svého manžela. Při tom se došlo k paradoxnímu stavu. Anglický zákonodárce zajistil dnes v plném rozsahu ženská práva, zapomněl při tom však

formulovati i jejich povinnosti. Tak se stalo, že situace se dnes zcela obrátila: žena má dnes tolik práv, že ubohý muž dnes přišel v Anglii fakticky zkrátka. Dnes již nehrozí ženě, která opustí svého manžela, že by ji mohl násilím přivésti zpět: to by bylo zločinem, na nějž jest určen vysoký trest. Teď zákonodárce ženu přímo rozmazluje takovou měrou, že veřejnost proti tomu až často protestuje. Jestliže v Anglii se dá zámožná žena rozloučiti od svého manžela, který jest nemajetný, jest tento muž v každém případě povinen nésti za ni péči o děti. Ona nemá povinnost přispěti k tomu ani nejmenším příspěvkem. Povinností manžela jest také platiti za ni daň důchodovou, při tom však nemá možnosti krýti tuto daň z jejich příjmů. Při tom při všem má muž plnou odpovědnost za všechno, co anglická žena dělá a podniká. Jestliže žena má v Anglii automobilovou nehodu, jest muž povinen nahradit škodu. Je-li odsouzena k nějaké pokutě pro urážku svého bližního, nač jsou v Anglii vysoké tresty, jest opět tím postižen manžel. Jí se nestane naprosto nic.

Přehlédneme-li tedy ta ženská práva, která sufražetky v Anglii vybojovaly, vidíme, že Anglie vybavila ženu neobyčejně výhodným právním postavením. Proti tomu se vyvinula reakce, a v únoru 1935 parlamentní výbor, vedený lordem Hanworthem, debatoval o řadě návrhů, jež mají vésti k úpravě těchto poměrů.

Žena ve fašistické Italii.

V románských zemích je podobně, jako v zemích anglosaských, tradicí, že ženy mají fakticky daleko větší právní moc, než jim výslovně udělují právní normy. Proto fašistická reakce, jež se snažila zkrátiti veřejná práva žen snad z pouhé reakce na pokroková hesla socialistická, uskutečnila své reformy bez velkých obtíží. Fašism vycházel z názoru, že žena má být především pomocnicí mužovou, a že má ve své činnosti býti omezena pokud možno na práci v domácnosti.

V jednom oboru však si získala ve fašistické Italii samostatně výdělečně činná žena postavení, jimž nebylo možno otrásti: v obecných školách. Ve státních elementárních školách italských vyučuje 20.000 učitelů a 80.000 učitelek. Nebylo třeba ani emancipace, aby toto tradičně zajištěné postavení ženy bylo v Italii uhájeno.

Jinak je postavení italské ženy dnes naprosto tradiční a jest určeno postavením, které si získala již za renaissance. Tehdy se neobjevily jen jednotlivé vynikající ženské individuality, tehdy si žena získala i v širokých vrstvách v obecném názoru stejnou vážnost jako muž. Nebyla to žádná vědomá emancipace, společně s obecným vývojem názorů se došlo k tomu, že Itálie měla hned na počátku novověku ženy, které dovedly stejně jako muži diskutovati, básniti a filosofovati. Bývaly zvány „Virago“. Jest přirozeno, že politických práv tehdy ovšem neměly.

Boj o hlasovací právo ženy objevil se i v Italii kolem roku 1900, nebyl však tak bouřlivý jako v jiných zemích. V Italii byla vždycky svoboda učiti se i svoboda vyučovati větší než v jiných zemích. V posledních 30 letech se v Italii vyznamenalo mnoho žen v medicíně, v pedagogice a dokonce i v právech. V Italii jsou dnes universitní profesorky, jsou tu odbornice v archeologii, které řídí vykopávky. Přes to přese všechno nebylo v Italii nikdy silného teoretického hnutí za ženská práva, takže fašisté mohli bez ohrožení své popularity vzít patriarchální názor na ženskou závislost za část svého programu. Došlo dokonce po krátkou dobu k tomu pokroku, že ženy směly voliti do obecních výborů. Po nějaké době však tyto volby byly zastaveny. Poli-

tickou rovnoprávnost s muži mají italské ženy po určité stránce v místních „fasci“. Koncem roku 1934 je ve „fasci“ mužských členů na 2.000.000, „fasci femini“ mají na 300.000 členů. Jinak je ve veřejném životě italském možno pozorovati tentýž zjev, který uvidíme u většiny států evropských: krize způsobila automaticky pokles ženské zaměstnanosti.

Žena ve Španělsku.

O nějakém ženském hnutí se ve Španělsku nedá vůbec mluvit. Tradice, podle níž má žena v této zemi jen minimum svobody pohybu, se hluboce vžila. Malá skupina pokrokových žen, která se po světové válce počala zaměstnávat ženskou otázkou, nedomáhala se politické rovnoprávnosti ženské, nýbrž usilovala především pouze pozvednouti ženskou vzdělání. V zemi, která neměla povinné návštěvy školní, však se i této snaze stavěly do cesty obrovské obtíže. A přece byl vývoj ve Španělsku stejný jako v ostatních evropských státech, ovšem s přiměřeným zpožděním. Roku 1900 studovaly na madridské universitě pouze dvě ženy, roku 1918 jich bylo sto, roku 1930 jich bylo tisíc. Teprve roku 1933 se objevily v Madridu první ženy, které měly právo provozovati advokátní praxi.

Když byla ve Španělsku zřízena republika, padla ženám do klína všechna práva, o něž předtím ani nebojovaly. Revoluce dala ženám aktivní a pasivní hlasovací právo, takže dnes najdeme ve španělském parlamentě i půl tuctu poslankyň. Politický vliv žen však vzrůstá, zejména na venkově. Ve Španělsku jest mnoho míst, kde ženy zaujímají místo starosty. Vrchní vedení nad všemi španělskými vězeními má advokátka Viktoria Kentová.

Také právo rozvodu bylo ve Španělsku zavedeno teprve za republiky. Až do té doby byla žena po stránce právní naprosto závislá na svém muži. Teprve když toto základní bezpráví bylo odstraněno, byly dány podmínky k vlastnímu rozvoji ženského duševního života. Teprve poněmáhle po staletém útlaku vzniká ve Španělsku nový druh ženy, jež se smí odvážiti vésti i nový život. V zemi, v níž nesměla mladá žena vyjít na ulici jinak než v průvodu guvernanky a v níž podle starých zvyků zděděných od Arabů byla žena uvězněna i v jakémsi harému — objevilo se hnutí sportovní jako obzvláště plodné. Teprve v posledních letech proniklo do širokých vrstev. Sport přispívá k tomu, že vzájemný styk mezi muži a ženami byl revolucionován a že byly vytvořeny vnější podmínky pro ženskou rovnoprávnost. Na španělském venkově ovšem se může mladá žena scházeti s mladým mužem pouze oddělena jsouc od něho mříží. Ve velkoměstech však má žena již naprostou svobodu pohybu, takže se počínají rozvíjeti nové životní a společenské formy. V celku jsou nároky žen na účast ve veřejném životě ještě tak nepatrné, že krise nemohla na zmenšení ženských práv míti nějakého podstatného vlivu.

Nová taktika francouzských žen.

Zdá se neuvěřitelným, že ačkoliv již v padesáti státech mají ženy právo hlasovací a s ním současně vnější uznání svých politických práv — zůstává Francie, země velké revoluce, mezi státy reakčními. Ženské organizace přistupují před každou novou vládu se svými starými požadavky a protesty, každá vláda je přijímá se srdečnými přísliby a odkládá vyřízení jejich požadavků na pozdější dobu. Proč? Poněvadž politické strany se podle praxe v tolika jiných státech přesvědčily o tom, že splnění samozřejmého pokrokového požadavku, uznání práva žen na volbu zákonných zástupců, nemusí míti za důsledek všeobecný politický pokrok ve státě, — poněvadž v tolika zemích hlasy

žen posílily především strany reakční, klerikální a konservativní a jen menší část jich hlasovala pro socialisty, — jest sotva možno očekávati, že by se i nová socialistická vláda francouzská pustila do uskutečňování ženské rovnoprávnosti. Zdá se, že francouzské ženy se s tímto vědomím už smířily, a že z tohoto důvodu změnily celou svou taktiku. Abychom poznali postavení ženy v dnešní Francii, shrneme v příštích odstavcích novou francouzskou studii o této otázce.

První feministky se ve Francii stejně, jako jinde, dopouštěly zásadního omylu tím, že hlásaly, že je třeba změnit celé mravy lidské společnosti. Žádaly, aby tuto změnu mravů odhlasovali mužové, což od nich bylo netaktické. Ve francouzské mentalitě, zejména v názorech francouzských mužů, zůstává názor, který přechal i revoluci, že ženy jsou ve veřejných věcech méně schopné než muži. Buď se to zdědilo již z římského práva, nebo je to výsledkem venkovských tradic, — tento názor však se pokládá za jakýsi přirozený společenský zákon. Proto také sufražetky se svým brutálním útokem na politická práva nemohly získati žádných bezprostředních výsledků. Přesto nesmíme jejich práci podceňovati. Formulovaly otázku ženskou s takovou jasností, že nebylo již možno jíti mlčky kolem ní. A to již představuje něco, co se podobá vítězství. Od té chvíle se dočkaly francouzské ženy celé řady úspěchů: otevřel se jim přístup k velkému množství povolání, která předtím byla vyhrazena pouze mužům. Dosáhly i určitých práv politických: mají volební právo do hospodářských rad, mohou voliti a jsou volitelné do rad rozhodčích a obchodních soudů a pronikly již nepatrným způsobem i do obecní správy s titulem „pomocných radních“. Na těchto místech je třeba s nimi počítati. To všechno jest znamenitým východiskem k dalšímu postupu. Netají se tím, že jejich ambice směřují daleko výše, postupují však kupředu velice delikátním způsobem, který svědčí o tom, že ty, kdož stojí v čele ženského hnutí, naprosto změnilly své metody. Mají dosti pedagogického smyslu pro to, aby pochopily, že chtějí-li získati souhlas mužů, nesmějí je zasypávati obžalobami a patetickým dožadováním se spravedlnosti. Daleko lepší je dokazovati mužům trpělivou práci, v čem spočívají ženské schopnosti, jak se dovedou přizpůsobovat, jak prospěšná je jejich schopnost asimilační a jak dovedou v rozhodné chvíli užití své autority. Tímto postupem dokazují dnes ženy mužům dobré vůle — a i muži mají někdy dobrou vůli — že dosavadní tradiční názory francouzské o ženě ve veřejném životě jsou nesprávné. Než se pronikne s novým mravem, jest třeba přesvědčiti o tom, že starý mrav jest chybný. Následují tedy příkladu jednoho z filosofů a dokazují pokrok činy.

Poslední kongresy francouzských feministek přinesly řadu referátů o parlamentním životě, o práci v obcích, o organizaci kolektivních podniků, o městské hygieně, o ochraně matek, o ochraně dětí a veřejné mravnosti. Není tedy možno již ženám vyčítati to, co se vytýkalo prvním feministkám: že ještě dříve než dokázaly své schopnosti, se dožadují politických práv. Ženy mohly ostatně již na tyto námitky mužským voličům i mužským poslancům tisíckrát dokázati, že jsou věci, o kterých jejich sestry a matky vědí daleko více než oni. Proto je také velice významné, že se ženské organizace starají o to, aby se veřejnost dovídala o tom, jakých výsledků ženská práce v různých oborech dociluje. Ženy udělaly velice dobře, že došly uznání u mnohých velkých organizací, jako u spolků bývalých bojovníků ze světové války, u různých jiných spolků i v denním tisku. I ve velikých politic-

kých stranách organisovaly ženy velice aktivní odbory a uplatňují se významně i na voličských schůzích.

Tento nový druh ženského hnutí, jenž s velikou trpělivostí proniká na místa mužů, došel uznání teprve v poslední době, rozvíjí se však s velikou rychlostí. Jest to ostatně jediná logická a jediná plodná taktika, která může vést k zákonnému uznání ženských práv. Dnes jest již dosti teoretických rozprav o tom, jaká práva náleží tomu členu pohlaví. Všeobecné mravy a názory se změnily, a význam ženského hnutí se hodnotí dnes již jen podle úspěchů. Všimneme-li si francouzských ženských schůzí v posledních dvou měsících, odnášíme si dojem velkého optimismu. Přes to ženy mají před sebou ještě těžký úkol. Dosud se vším svým úsilím pracovaly proti odpůrcům na straně mužské. Úspěchu však mohou dosáhnouti teprve tehdy, až přemohou odpůrce daleko zarytějšího a nebezpečnějšího: **lhostejné ženy.** Nejhorlivější antifeministky se totiž najdou mezi ženami samotnými. Osm milionů žen ve Francii jest zaměstnáno činně v různých místech a úřadech: jen několik set tisíc jich jest organisoвано v ženských spolcích. Těchto spolků jest ostatně příliš mnoho, a zaměstnávají se přespříliš politikou. Upadají také v nebezpečí, že poukazují často na volební právo žen jako na svrchovaný cíl života. To jest nesprávné. Nemůžeme tvrditi, že by ženy v těch státech, kde mají volební právo, byly nějak zvláště citelným způsobem dosáhly v parlamentech uznání svých požadavků. V Anglii, která má více voliček než voličů, jest na příklad počet ženských poslanců směšně nepatrný. Jest tedy velice důležité, aby francouzské feministky nebudily mezi svými stoupenkami příliš veliké naděje, jež by se mohly po dosažení volebního práva žen ukázati neuskutečnitelnými.

Ženy v Československu a krise.

Chceme-li se přesvědčiti o tom, jak se vliv poslední hospodářské krise projevil na ženskou zaměstnanost a na praktické uplatnění ženských práv v Československu, srovnajme statistiky o sčítání lidu z roku 1921 a 1930 a všimneme si číslic o ženské zaměstnanosti v nejmladších letech.

Roku 1921 bylo nejméně žen zaměstnáno — nehledíme-li vůbec k povolání vojenskému — v lesním hospodářství, v různých oborech těžkých průmyslů, v dopravnictví a mezi inženýry. Velice málo žen bylo zaměstnáno i v úřadech, zprostředkujících pracovní místa, na vysokých školách a ve zvěrolékařství. Daleko vyšší ženskou zaměstnanost najdeme v této době u správních úřadů a ve volných povoláních uměleckých. V polním hospodářství, v bankovníctví, u pojišťoven, v knihovnách a mezi učitelstvem obecných škol najdeme dvacet až padesát procent zaměstnaných žen. Soukromé vyučování, mateřské školky a modistství, provozují skoro výhradně ženy.

Všimneme si poslední statistiky o rozdělení mužských a ženských pracovníků v jednotlivých oborech dnes, kdy máme za sebou šest až sedm let hospodářské krise: poznáme, že nedošlo od roku 1921 k žádným podstatným změnám. Hospodářská krise nezpůsobila snížení ženské zaměstnanosti, naopak v jednotlivých oborech vidíme o něco vyšší procento ženských pracovníků. Nejvíce žen přibýlo v úřadech a při domácí práci: zde vidíme vzrůst ženské zaměstnanosti proti roku 1921 o jednu pětinu. Silně ubylo ženských sil mezi učedníky a nádeníky.

Jediný obor, v němž můžeme zřetelně pozorovat, že rozvoj hospodářské krise měl v důsledku propouštění žen a pokles ženské zaměstnanosti, jsou místa úřednická. Do roku 1933 počet úřednic proti původnímu počtu z roku 1921

klesl následkem krise o 11 procent. Teprve v roce 1934 a 1935, kdy dochází již poněkud k mírné hospodářské konsolidaci a k poněkud likvidování krise, vidíme stoupaní počtu ženských úřednic o dvě procenta.

Hitlerovské Německo proti právům žen.

Nacionálně socialistické hnutí v Německu má ve svém programu stejně jako fašismus snahu zbaviti ženy jejich těžce vybojované rovnoprávnosti. Tyto tendence fašistických států, které se snaží především dokázati svou hospodářskou úspěšnost snížením nezaměstnanosti, jest možno vysvětliti úsilím o dosažení vyšší zaměstnanosti mužů, na úkor žen, čímž se budí zdání úspěšného boje proti krizi. V Německu se tato protizenská tendence uplatnila daleko silněji než v Itálii, kde ženy neměly mnoho teoretických práv. Výmarská republika dala totiž ženám všechna práva a zavedla naprostou politickou rovnoprávnost s aktivním a pasivním volebním právem žen. Nebyla to práva pouze papírová, Německo mělo za republiky všechny předpoklady, aby těchto práv bylo i prakticky využito. Již roku 1920 bylo v Německu 36 procent výdělečně činných žen. Touto číslicí stálo Německo na druhém místě v Evropě. Do roku 1930 postoupil počet zaměstnaných žen až na 39 procent, na kteréž výši se téměř udržel až do roku 1932.

Nacionální socialisté věděli od počátku, že úspěchu v boji proti nezaměstnanosti mohou dosáhnouti jenom tím, zbaví-li co nejvíce výdělečně činných žen jejich postavení. Podnikli tedy boj proti ženským právům s velikou intenzitou a na důmyslném ideologickém podkladě. Nedopustili se té hlouposti, aby popírali rovnoprávnost žen. Tvrdili naopak, že žena v důsledku svých fyziologických zvláštností musí býti zvláště chráněna a že je jí třeba vykazati jiná pole působnosti než muži. Nejvládnějším polem, na němž se žena může uplatniti, jest domácnost. Byly zřízeny zápujčky pro nová manželství, které měly lákati ženy k tomu, aby uzavíraly manželství. Nacionální socialisté využili i nejrůznějších politických záminek, aby odstranili pracující ženy z co největšího počtu závodů. Výsledkem této nacionálně socialistické akce bylo, že během dvou let bylo zbaveno 460.000 žen svého postavení. Jejich místa pak mohla býti obsazena muži.

Podíváme-li se na nacionálně socialistické hnutí, jest to od samého počátku typický svaz mužů („Männerbund“) s vysloveně protifeministickými tendencemi. V této straně nikdy nehrála žádná žena významnou úlohu, bylo jí třeba jen jako voliček. Neženatý Vůdce působil při tom při všem na ženy zvláštní přitažlivostí, a při volbách z roku 1932, kdy Hitler získal největší počet stoupenců, pocházelo 60 procent všech hlasů pro něho odevzdaných od žen. Jest paradoxní, že tyto hlasy, odevzdané pro Hitlera, byly současně hlasy, odevzdané proti ženským právům. Hitler totiž po svém programu o této stránce mluvil vždycky s velikou otevřeností. Když se nacionální socialisté dostali k moci, byly ženy ihned zbaveny práva volebního. Právo volební jim sice bylo ponecháno, nemá však v dnešním Německu pro ně naprosto žádnou cenu, stejně jako ji nemá pro nikoho z mužů. Ženy byly poněkud odstraněny i ze všech povolání, jež mají ráz veřejnoprávní. Ve svobodných povoláních, jako na příklad v lékařství, nebyly již činné ženy zbaveny svých práv, byla však vydána opatření, která prakticky znemožnila přístup k volným povoláním příštích generací. Byl připuštěn jen nepatrný počet lékařek v praxi pro nemocenské pojišťovny. Ve vědeckých povoláních se žádné nové ženské síly

nepřijímají. Vlivem těchto opatření pokleslo v y s o k o š k o l s k é s t u d i u m žen neobyčejně silným způsobem. Dnes studuje na univerzitách a na technikách v Německu pouze pětina toho počtu žen, které na těchto školách studovaly v roce 1932.

Ženská práva v SSSR.

V Sovětském Svazu vidíme pravý opak těchto poměrů. Od roku 1929 se zvýšil počet samostatně výdělečně činných žen o 4,500.000; žádná z těchto žen nebyla dříve produktivně činná. Roku 1929 byl počet samostatně pracujících žen 3,500.000, roku 1935 jich je 7,900.000. Na rozdíl od tendence ve fašistických státech, která usiluje o to, aby všechna střední a vyšší postavení byla svěřována pouze mužům a aby ženy byly ponechávány jen v postaveních podřadnějších, jako stenotypistky, — vidíme v Sovětském svazu tendenci zcela opačnou.

Všimneme-li si počtu vyšších zaměstnanců, vidíme, že tu přibývá za stejnou dobu daleko větší počet žen než mužů. Na rozdíl od západních států věnuje se povoláním technickým a inženýrským v Rusku veliký počet žen. Roku 1929 vidíme v těchto oborech 35.400 žen — roku 1935 je jich už 262.800. Také počet lékařek velice stoupl. Roku 1931 bylo v Sovětském svazu 30.549 lékařek — roku 1935 jich bylo už 42.023. Polovina všech lékařů v Rusku je dnes žen. Mezi 38.200 učenci je dnes 11.116 žen.

Stejně velká jest účast žen i v povoláních a ve školách odborných. Zatím co v Itálii je na vysokých školách průměrně 1.1 procenta žákyň, je na stejných školách v Sovětském svazu žákyň 28.3 procenta. Také správně-politická činnost ženská stoupá. Roku 1926 bylo mezi předsedy vesnických sovětů jen 0.6 žen — roku 1934 jich bylo již 6.7 procenta. Na kolektivních hospodářstvích bylo v předsednictvech roku 1933 85.000 žen — roku 1935 bylo žen již 165.000. Jest vidět, že právě na venkově se ženám otevírá obrovský obor praktické činnosti. Kromě toho vidíme mnoho žen na vůdčích místech velkých závodů i na místech lidových komisařek svazových republik. Na dělníky a zaměstnance připadá v Sovětském svazu jedna třetina žen.

Z tohoto stručného přehledu praktických ženských práv v jednotlivých evropských zemích vidíme, že v zemích pokrokových a socialistických se zrovnoprávnění ženy provádí daleko důsledněji, upřímněji a opravdověji, a že ve státech politicko-reakčních jsou především postiženy vždycky ženy.

dopisy

Nemocenské pojištění

Vážený pane redaktore!

Ve 27. čísle „Přítomnosti“ otiskl jste dopis pana Zdeňka Blažka, v němž pisatel vytýká novinářům, že se vyhýbají psát o nepořádcích, které neslouží demokracii a absurdnostech, které zasluhují veřejného zájmu. Na příklad prý nemocenské pokladny. Pan Blažek se nepamatuje, jak praví, na jediný článek, který by veřejnosti věcně a důkladně vysvětlil, jaký díl příspěvků případně na léčení a kam se poděje 70% příspěvků, s nimiž by se mělo nakládat tak pečlivě jako s výnosem daňovým.

Víme, že na otištění důkladného článku o tom, na jaké účely plynou příspěvky nemocenského pojištění, není v „Přítomnosti“ místa. Ostatně by takový článek nemohl než opakovati číslice a informace z úředních statistik, které jsou vydávány pravidelně měsíčně a celoročně, takže každý intere-

sent si je z odborných publikací, ale i z denních časopisů, jimž jsou dávány k dispozici, může opatřiti velmi snadno. Není tedy dosti odpovědné, napsal-li p. Blažek, že se nepamatuje na článek, který by to veřejnosti vysvětlil. Jen pro zběžnou ilustraci budiž nám dovoleno uvésti několik číslic, jež tvrzení p. Blažka uvedou na pravou míru.

Statistiky Ústřední sociální pojišťovny o hospodaření 297 nemocenských pojišťoven v r. 1934 ukazují, že na pojistné dávky pojištěncům (t. j. na nemocenské podpory, dávky v mateřství, pohřebné, ošetření lékařské, léky, nemocnice a jiné léčebné ústavy) připadlo 76.2% předepsaného pojistného. Rok 1934 byl však rokem mimořádně příznivé nemocnosti, jakého dosud nebylo za celou dobu trvání republiky. V r. 1933 činily pojistné dávky pojištěncům 84.8% předepsaného pojistného a v některých dřívějších letech přesáhly i 90% (na př. v r. 1931 činily 91.5%). Se stejnou přesností je možno sledovati také, kolik činí správní náklady nemocenských pojišťoven: V r. 1934 činila osobní a věcná režie nemocenského pojištění 17.1% předpisu pojistného, v r. 1933 17.9%.

Nepochybujeme o tom, že lze nalézt dobré argumenty pro tvrzení, že podíl, který připadá z pojistného na osobní a věcnou režii, je příliš vysoký. Ujišťujeme Vás však, že odborné kruhy jsou si toho velmi dobře vědomy a že pečlivě hledají cesty ke snížení tohoto podílu. Je odůvodněná naděje, že v příštích letech, zvláště dojde-li ke zlepšení hospodářských poměrů a tím i ke zvýšení počtu pojištěnců a předpisu pojistného, podaří se tento podíl postupně stlačovat.

Je ovšem veliký rozdíl v tom, když někdo konstatuje skutečný stav věci a ten potom kritizuje, nebo když v diskusi o korupci uvede jedinou pobuřující, třebaže zcela nesprávnou číslici a tajemně naznačí, že se za ní skrývá cosi shnilého. Kdyby pan Blažek podle pravdy uvedl, že na dávkách pojištěncům se vrací průměrně 80—90% procent pojistných příspěvků, neznělo by to ovšem nijak sensačně a nemohlo by to nikoho pobouřiti. Takové sdělení mělo by jen tu jedinou přednost, že by bylo pravdivé. A pravdivé informace, jak se pamatujeme, měly dosud v „Přítomnosti“ vyšší kurs, než placené sensace. Ve svém článku o demokracii a korupci vyzýval jste čtenáře zrovna Vy, vážený pane redaktore, ke sdělování faktů, a odsoudil jste klepy. Doufáme, že poskytnete místo i našemu dnešnímu vysvětlení.

S úctou

Dr. Pleskot.

Demokracie a korupce

Vážený pane redaktore!

Sleduji se zájmem článku v Přítomnosti, týkající se boje s korupcí a dovolil bych si připojit k nim ze své zkušenosti několik slov:

Jedním z důvodů, proč mnozí, ač o určitých případech korupce vědí a mohli by je i doložit, zůstávají v rezervě, jest celými generacemi vypěstovaná obava, aby ve svém okolí nebyli považováni za denuncianty. Jsou to jakési zbytky pseudomorálního tlaku, jaký byl vysvětlitelný v dobách, kdy jsme tvořili solidární celek proti soustavě policejné-byrokratického stroje cizí vlády. Tito lidé a jich okolí nevžili se dosud do nových poměrů a neuvědomují si, že dnes jest vlastně občanskou povinností, ba často přímo otázkou občanské cti, aby nejen každý, kdo v určitém jednotlivci důvodně korupčníka vidí, se dle toho také zachoval a jej za korupčníka veřejně označil, nýbrž aby také veřejnost dovedla uznati a vážiti si takové dobré snahy o očistu veřejného života i kdyby někdy taková dobrá snaha se nesetkala s výsledkem neprostým. V tom směru by Váš časopis měl velikou zásluhu, kdyby tyto otázky šíře ventiloval, protože by se aspoň pokusil o pěstování lepší morálky, než jakou v tom směru u nás

vidíme; vždyť právě takový korupčník počítá se zmíněnou obavou tak mnohých před odíem býti považován za denuncianta a tato obava druhých jest vlastně jeho nejlepší ochranou.

Jest také pravidlem, že korupčník bývá jedincem mimořádných schopností. Vždyť ku provádění korupce ve větším měřítku jest potřebí jisté iniciativy, odvahy, chladnokrevnosti a hlavně plánu. Pokud jde o korupčníky pasivní, to jest ty, kteří přijímají, dalo by se všelicos dělati, ale vidíme, že naše veřejná správa jest již zvyklou klásti při postupu veřejných zaměstnanců hlavní důraz na schopnosti odborné, zapomínajíc na to, že při daných směrnících stačí pro normální běh našich veřejných institucí normál. schopností kteréhokoliv zaměstnance určité kategorie, a že případná nedopatření takových normálů mohou býti lehko napravena rozhodnutími vyšších instancí, zatím co by veř. správa při takovém výběru měla klásti především důraz na poctivost a bezúplatnost každého kandidáta a co by měla každé i sebe nepatrnější a nevinnější oznámení ohledně jakéhokoliv podezření co nejdůkladněji zkoumati tak, aby byl přímo vyloučen jakýkoliv postup lidí, jichž služební listina vykazuje určitou nekorektnost tohoto druhu. Tu ohromnou, zejména morální, destruktivně působící škodu takovým — třeba i ve svém oboru nanejvýš schopným, ale přitom korupčním — úředníkem spáchanou již nikdo nenapraví.

Vidíme pak, že takový korupčník díky právě zmíněnému jednostrannému nazírání svých nadřízených postupuje rychleji, než kdokoliv jiný, zejména když výtěžky své korupční činnosti, to jest materiální svoje zabezpečení a jemu odpovídající společenské vystupování, a tímto způsobem zase získané styky s vlivnými činiteli, dovede v pravý čas hodit na kymácející se váhy rozhodování o jeho služebním postupu. Právě tento styk s vlivnými činiteli jest pro kariéru takového korupčníka příznačným, protože snad nenajdete korupčníka, který by neměl za sebou určitou politickou stranu. Vždyť jen proto do ní vstoupil, vždyť jen proto je v ní formálně agilním členem, jsa ve skutečnosti a svým vnitřním přesvědčením pouhým parazitem, který ale ví, že strana, kdyby jednou šlo do tuhého, se za něho bude bít jako za svého člověka celou silou svého politického vlivu.

Nejdůležitější a přitom nejsmutnější jest ale to, jak se naše veřejnost na korupčníka dívá a jak se vůči němu chová.

Ve svém článku uveřejněném svého času v L. N. jsem navrhoval prostředek, jakým by bylo možno korupci potírat. Poukázal jsem na nutnost modifikace zákona proti korupci, protože stávající předpisy svými citelnými tresty a svojí rigorozností vůči těm, kdož úplatek poskytují, vlastně korupci podporují, protože každý z těch, kdož úplatky poskytují a kdož jedině by korupci dokázali, raději, aby sami nebyli trestáni, všechno před soudem zapřou. Ví, že takový můj návrh byl hlasem volajícího na poušti a že v dohledné době k nějaké modifikaci zákona o potírání korupce

nedojde, ale jest zde jiný, dokonce ještě účinnější prostředek proti těmto společenským škůdcům, prostředek, který sama společnost bez jakéhokoliv zasahování soudního aparátu má v rukou — veřejné mínění:

Zeptejte se zločince, co raději snese jako trest, zda žalář, nebo výrazné označení jej jako odsouzeného, takové, aby každý, kdo s ním přijde do styku, viděl, že má před sebou zločince — a ten člověk se rozhodne pro žalář, kde jest skryt očím veřejnosti.

Veřejné mínění! To jest ta ohromná síla, která působí mocněji, než cokoliv jiného! Nedávno jsme četli, jak v Anglii se vzdal veřejné činnosti vynikající veřejný pracovník jen proto, že jeho syn z nerozváženosti prozradil úřední tajemství. Nešlo tedy ani o korupci, t. j. o vědomý čin porušování veřejného pořádku, ale i přesto onen úředník raději sám odešel ze svého místa.

U nás jsou poměry poněkud jiné. U nás lidé, o nichž si celá obec šeptá, že berou úplatky, lidé, o nichž jest veřejným tajemstvím, že svoje jmění získali prostředky ne právě čestnými, nejsou veřejným míněním stiháni. Zastávají svoje funkce dále, jsou nově a nově voleni za představitele spolků, organizací a různých zastupitelstev, jsou personae gratissimae všude, kde se jen objeví a ani jim nenapadá, aby zmizeli s jeviště, jako ten Angličan, naopak zastávají velice pohodlnou mravní zásadu tonoucích obchodníků spočívající v přesvědčení, že by bylo začátkem konců, kdyby začali žít tak, jak by to vlastně odpovídalo stavu jich obchodního salda!

A právě s touto imoralitou bychom měli zahájit urputný boj. Prostředky máme ve vlastních rukou a to prostředky zcela jednoduché.

Přestaňme být společenskou gardou korupčníků, nesedejme s lidmi jich druhu u jednoho stolu, nebudme proto, že zločinem nahromadili jmění, k nim devotními, nevolme je nikdy a nikde, dejme jim při každé příležitosti ostentativně najevo, že si jich nevážíme, že jimi opovrhujeme, že se jich štítíme — a uvidíme, aniž bychom se jakkoliv angažovali a aniž bychom se vydávali v nebezpečí býti nazváni denuncianty a býti případně položeni na lopatky lidmi jejich kvalit, že sami tímto jednoduchým prostředkem vyřídíme a znemožníme lidi, kteří nic jiného nezaslужují.

Fr. Krupař.

Opravy.

Globálně, ale povrchně čtoucí tiskařský šotek vysadil v minulém čísle t. 1. na str. 453 řádka 17 a 48 v článku o západočeských lázních dvakrát „reakce“ místo „rekreace“.

V poznámce „Kupte si je, nebudou . . .“ mělo být správně na str. 451 v 2. řádce prof. Ryska místo prof. Ripka.

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!
Americké brýle Ful Vue
„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

DIPLOMAT

náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělosný klasicky krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 - Dlouhá třída 17

Ferdinand Peroutka:

JAKÝ BYL HAVLÍČEK*

Prékvapení: Havlíček byl muž střední cesty.

Tedy předně: Havlíček nebyl ve své době dernier cri. Osvědčoval dokonalou lhostejnost k tomu, kdy byla jaká myšlenka vymyšlena. Staral se jen o to, je-li správná. Někteří lidé jsou přesvědčeni, že Havlíček byl nejnovější, nejmódnější, nejradikálnější stříh své doby, snad něco jako pan Karel Teige. To je omyl na celé čáře. Tito lidé patrně nevědí o něm mnohem více než tolik, že se slavnou vzpurností stál před kutnohorskou porotou. Rádi by z něho udělali typického moderního radikála, onu známou marnivou bytůstku, ješitnou na své domněle hrđinské založení. Ale to Havlíček nikdy nebyl. Měl i k radikalismu mužný poměr. Nevzdával se mu jako žena muži, s přísahami a vzdycháním a navědy. Byl radikálem, když toho bylo potřeba. A to, zdá se, jest jediný správný poměr k radikalismu. Má býti naším sluhou, nikoliv pánem. Ale my vidíme od války okolo plno lidí, kteří otročí samotné bezobsažné ideji radikalismu a ztrácejí při tom všechnu osobnost, pokud ji mají. Pronese-li někdo před nimi slovo radikalismus, dostávají duševní poluce. Ať cokoliv se jim namane, vzdychají: oh, řešme to radikálně. To proto, že mluví už sám ten pojem. Mrští nejdříve heslo jako oštěp před sebe a pak teprve jdou za ním. Nikdy nepřistihnete Havlíčka při něčem takovém. Vycházel vždy od věci a podle její povahy teprve hledal metodu. Proto byl plným právem nazván realistou.

* Z knihy esseyů „Ano a ne“.

Ferdinand Peroutka:

Ano a ne

Essaye

Brož. Kč 35.—, váz. Kč 45.—

U knihkupců!

Havlíček o demokracii a demokratech*

Demokrat musí být radikální i umírněný zároveň. Co je rozumné, musí udržovat, co je nerozumné, vyhubit, a je tedy radikální nebo umírněný, jak potřeba žádá.

Kde je vláda dobrá, je hanba být v opozici; kde jest špatná, je čest dělat opozici.

Málo lidí umí vůbec v politických záležitostech stálost a nezvratnost smýšlení spojovat s moudrým použitím okolností... Tak, jako někteří spekulují v reakci, tak jsou zrovna zas i spekulanti i na radikalismus, kterým na ničem jiném nezáleží, než aby měli pověst nejradikálnějších lidí, a kteří také raději svůj národ v šanc daří než pověst svého radikalismu.

My krok za krokem půdu zkoumáme, kam bychom s jistotou nohu postavili, a tak zdouhavěji sice, ale bezpečněji kupředu se běfeme, nemajíce se co báti častého klopýtnutí a leknutí oněch (radikálů)... My nechceme nic nemožného a klademe spásu svou v pokojný, stupňový, ale pevný a jistý pokrok.

* Na dnešek připadá 80leté výročí jeho smrti.

Josef Cibulka:

NEJSTARŠÍ PRAŽSKÝ CHRÁM.*

Vzhledně-li kdo s vítavského břehu v Praze vzhůru k mohutnému seskupení budov, které dnes korunuje Hradčany, zaujímající tak místo zaslého již hradu českých králů, upoutá mimoděk jeho pozornost dvojice prostých věží, které se svitivým úbělem hlazeného zdíva jasně odlišují od zachmuřených stěn ostatních staveb. Jsou to věže kostela sv. Jiří. Zdá se, že se jen král ve stínu velké a členité katedrály svatovítské, ale oko přece jen zůstává upoutáno jejich nepotříšněnou čistotou, zatím co si přemítající při tom mysl uvědomuje, že kostel svatojiřský překonává věkem a starobylostí samotný chrám svatovítský a dnes už je jen jedinou součástí dřívějšího románského hradu, která dosud slouží svému účelu.

Než se svatojiřským kostelem je asi spíata ještě starší a proto i úctyhodnější památka prvního křesťanství v Čechách. Na jižní straně se ke kostelu jako zvláštní přídavek připíná svatyně, o níž se dříve mýnilo, že je prvotním kostelem Vratislavovým. Když se mi podařilo v záhadné svatyni rozpoznati zapomenutou již kapli P. Marie a zároveň rozborem příslušného textu Kosmova ukázati, že nejstarší Borivojův kostel Pražského hradu musil ležeti v těchto místech na blízkou východní brány hradní, neváhal jsem vysloviti názor, že kaple Panny Marie byla později postavena na místě prvotního kostela slovan-ského obřadu v jeho paměť a památku. Tak se mi nejstarší ze za-

*) Předmluva k stavebním dějinám a průvodci památkami kostela sv. Jiří na hradě pražském. Soukromý tisk Státní grafické školy.

chovaných pražských kostelů, kostel svatojiřský, svou kapli P. Marie zároveň zjevil jako první z pražských kostelů vůbec.

Ale věkovitý kostel svatojiřský je také dílem uměleckým. Nemáme kostela, jehož vnitřek by jímavěji působil prostou krásou přísné architektury románské, zahalené v tajuplné přítmi, v němž je účinné umístěno, co přes četné pohromy vzácného zbylo z velikého uměleckého bohatství klášterního. Když se mně tudíž dotazovala Stát. grafická škola v Praze, který pražský kostel by skýtal fotograficky vhod- nými náměty pro reprodukční práce žáků, označil jsem bez rozpaků kostel svatojiřský jako podnik sice nejdělejší ale také nejobtížnější.

Tím však mi připadl úkol, abych úvodem k reprodukčním těchto snímků nastínil stavební dějiny kostela a napsal průvodce jeho památkostmi. Nebyl to úkol snadný, neboť nejstarší kostel svatojiřský není jen jednou z nejvzácnějších památek přebohaté jimi Prahy, nýbrž také jednou z největších záhad. Mnohé odhalila poslední velká oprava a úprava kostela, ale přece jen nezjistila všechno, co by se dnes zdálo žádoucím. Leckdo se od té doby pokoušel proniknouti mlhou, která obestírá vznik a sled různých součástí svatojiřského kostela, ale kromě povšečných zmínek neuveřejnil dosud nikdo poznatků, k nimž při studiu dospěl. Jde tudíž vlastně o první podrobnější monografii památkového kostela.

Nemyslím, že bych touto studií definitivně vyřešil četné otázky, týkající se svatojiřského kostela, z nichž mnohé dosud nebyly ani nadhozeny a tím méně zodpověděny. Tolik však se utěšuji, že vyloužené názory budou dalším krokem k poznání prvního klášterního kostela v Čechách a zároveň povzbudí k jeho návštěvě i dalšímu studiu.

Karel Čapek: G. B. S.*

Toto je osoba téměř nadpřirozená, pan Bernard Shaw; nemohl jsem ho nakreslit lépe, neboť pořád se hýbe a povídá. Je ohromně vysoký, tenký a rovný, vypadá polo jako Pán Bůh a polo jako velmi zlomyslný satyr, který však tisíci-letou sublimací ztratil všechno příliš přírodní. Má bílé vlasy, bílou bradu a velmi rážovou pleť, nelidsky jasné oči, silný a bojovný nos, něco rytířského z Dona Quixota, něco apoštolského a něco, co si dělá legraci ze všeho na světě, i ze sebe sama; jakživ jsem neviděl bytost tak neobyčejnou; abych řekl pravdu, já jsem se ho bál. Myslíl jsem, že je to nějaký duch, který si jenom hraje na slavného Bernarda Shawa. Je vegetariánem, nevím, zda ze zásady nebo z gourmandství; člověk nikdy neví, mají-li lidé zásady ze zásady nebo pro osobní potěšení. Má rozvádnou paní, tichý klavecinek u okna na Temži; jiskří životem a povídá spoustu zajímavých věcí o sobě,

o Strindbergovi, o Rodinovi a jiných slavných věcech; naslouchat mu je rozkoš spojená s hrůzou.

* jak ho zachytil v Anglických Listech.

Na léto
ještě jeden pár!

Rata